

Міністерство освіти і науки України
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
Кафедра географії і туризму

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ БАКАЛАВР
РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ АКТИВНОГО
ТУРИЗМУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Виконала:

студентка факультету географії, історії
та туризму

спеціальності 242 Туризм

Малиновська Діана Тарасівна

Науковий керівник:

к.геогр.н., доцент

Романів Андрій Степанович

Рецензент:

к.с-г.н., доцент

Громаченко Катерина Юріївна

Національний університет водного

господарства та природокористування

Рівне-2022

УДК 338.483 + 338.48-51

Малиновська Д.

РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ АКТИВНОГО ТУРИЗМУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В науковій роботі розглянуто передумови та чинники розвитку туризму Волинської області та проаналізовано рекреаційний потенціал та можливості розвитку видів активного туризму в межах регіону. Автор також звертає значну увагу на розвиток туристичних організацій у галузі активного туризму, а також на формування мережі туристичних маршрутів, що можуть бути використані для активних турів. Розроблені пропозиції щодо перспектив розвитку видів активного туризму Волинської області.

Ключові слова: активний туризм, рекреація, туристичні ресурси, туристично-рекреаційний потенціал.

Malynovska D. T.

RECREATIONAL POTENTIAL OF ACTIVE TOURISM DEVELOPMENT IN VOLYN REGION

The scientific work considers the prerequisites and factors of tourism development in the Volyn region and analyzes the recreational potential and opportunities for the development of active tourism within the region. The author also pays considerable attention to the development of tourist organizations in the field of active tourism, as well as the formation of a network of tourist routes that can be used for active tours. Proposals for the development of active tourism in the Volyn region have been developed.

Key words: active tourism, recreation, tourist resources, tourist and recreational potential.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ АКТИВНОГО ТУРИЗМУ	7
1.1.Поняття активного туризму, його класифікація та місце в структурі туристичної індустрії	7
1.2.Методологічні аспекти дослідження рекреаційного потенціалу активного туризму	14
Висновки до розділу 1	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ АКТИВНОГО ТУРИЗМУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	21
2.1.Передумови та чинники формування рекреаційного потенціалу Волинської області	21
2.2.Інфраструктура як важлива складова розвитку активного туризму в регіоні	23
2.3.Кадровий потенціал розвитку активного туризму на теренах Волині	30
Висновки до розділу 2	37
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В РОЗВИТКУ АКТИВНОГО ТУРИЗМУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	39
3.1.Турпродукти у сфері активного туризму Волинської області	39
3.2. Проблеми та перспективи використання рекреаційного потенціалу регіону	50
Висновки до розділу 3	53
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58
ДОДАТКИ	62

ВСТУП

Туризм – галузь національного господарства, яка займається задоволенням потреб споживача стосовно відвідування нових місць, відпочинку, та ознайомлення з історичними та природними пам'ятками. У багатьох країнах світу туризм розвивається як система, що надає всі можливості пізнавати історію, культуру, звичаї, духовні та релігійні цінності країни та її народу, а також дає прибутки до національної скарбниці.

З метою наповнення місцевих бюджетів, створення додаткових робочих місць, регіони України все більшу увагу звертають на туристичну галузь та наявний туристично-рекреаційний потенціал своїх територій, що реалізований недостатньо. Волинська область, займає в основному північно-західну частину Українського Полісся, особливістю якого є наявність великої площі лісових масивів та боліт. Висока вологість території та низинний рельєф сприяють формуванню густої річкової мережі та унікальних природних озерних комплексів (Червоне, Світязь, Біле, Пісочне тощо). Більша частина Волині належить до басейну Дніпра і тільки незначна територія на заході області до басейну річки Західний Буг (притока Вісли). Саме тут серед озер та болотних комплексів бере свій початок найбільша права притока Дніпра – Прип'ять. Такі природні особливості зумовили в цій місцині історично слабку урбанізацію, певну ізольованість населених пунктів та дозволило зберегти історико-культурну спадщину і елементи культури Полісся, що поряд із природними ресурсами формують багатий туристично-рекреаційний потенціал області.

Наявний туристично-рекреаційний потенціал служить основою для розвитку різних видів та напрямків туристичної діяльності. Ключове значення серед них відіграють види активного туризму. Цей унікальний сегмент туризму виник на самодіяльних засадах з ініціативи туристів-аматорів. Він поєднує в собі спорт і відпочинок, виховує патріотизм і національну

самосвідомість. Активний туризм має не лише велике соціальне значення, а й економічну ефективність. Фахівці підрахували, що людина, яка активно займається активним туризмом, щороку заощаджує для державного бюджету кошти, еквівалентні майже 400 дол. США.

Актуальність дослідження рекреаційного потенціалу Волинської області для розвитку активного туризму зумовлена і низкою суспільно-політичних чинників. Так епідеміологічна ситуація пов'язана з Covid-19, обмеження виїзду за кордон спонукала пошуку громадян альтернативних шляхів відпочинку на місцевих туристичних ринках, а активні подорожі в природньому середовищі невеличкими групами є один з кращих варіантів в таких ситуаціях. Окупованість побережжя Чорного моря Херсонщини, часті обстріли Одеси та загрози висадки морського десанту ворога, практично зводять нанівець можливість організації літнього туристичного сезону 2022 року на морському узбережжі України до повного завершення війни. Саме тому Українські Карпати та Волинське Полісся є ще не єдиним регіоном в межах нашої держави де є можливість організація літнього відпочинку в поточному році.

Об'єктом дослідження є ринок туристичної ідустрії Волинської області

Предметом дослідження є особливості туристичного рекреаційного потенціалу та існуючі туристичні продукти активного туризму на Волині.

Мета дослідження: є різностороннє дослідження рекреаційного потенціалу розвитку активного туризму Волинської області.

Відповідно до мети виділено наступні завдання кваліфікаційної роботи:

- проаналізувати і узагальнити основні підходи щодо визначення рекреаційного потенціалу розвитку активного туризму;
- обґрунтувати методику дослідження рекреаційного потенціалу активного туризму;
- розкрити рекреаційний потенціал Волинської області і виявити можливості щодо його використання для розвитку активного туризму;

- дослідити та схарактеризувати сучасний стан активного туризму в Волинській області та визначити перспективи його розвитку;
- розробити пропозиції щодо використання рекреаційного потенціалу Волинської області та дослідити можливості формування активних туристичних маршрутів на теренах області.

Дослідженню проблем та перспектив розвитку рекреації та туризму в Волинській області присвятили свої праці географи Л. Ільїн, В. Круль, І. Єрко, О. Міщенко, М. Мельнійчук, В. Поляковський, економісти В. Голян, Н. Коленда, І. Милько, Л. Черчик, Н. Циганюк та інші.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети використано різноманітні методи дослідження: системного, порівняльно-географічного аналізу, картографічний та статистичний методи. У процесі дослідження використано і проаналізовано літературні джерела з питань туризму Волинської області, фондові матеріали бібліотек, Інтернет-ресурси, матеріали Державного комітету статистики України та Головного управління статистики у Волинській області, фондові матеріали Управління культури і туризму у Волинській області.

Наукова новизна роботи полягає у проведеній комплексній оцінці туристського потенціалу Волині для розвитку активного туризму, узагальнено інформацію про існуючі та запропоновано власні туристичні продукти у сфері активного туризму. Також запропоновано стратегічні напрямки розвитку активного туризму Волинської області.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що пропозиції щодо використання рекреаційного потенціалу та формування турпродуктів активного туризму можуть бути використані на регіональному рівні для удосконалення територіальної організації туристичного комплексу Волині.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота викладена на 67 сторінках друкованого тексту, складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел із 41 найменування, додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ АКТИВНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Поняття активного туризму, його класифікація та місце в структурі туристичної індустрії.

Технічний прогрес торкнувся майже всіх аспектів життя людини, позбавляючи людей фізичної активності. В результаті виникають проблеми зі здоров'ям та емоційним станом. Обираючи відпочинок, людей хвилює не лише те, чи буде нова подорож насиченою та цікавою, а й користь для здоров'я, яку вона приносить. У цьому випадку варто обрати активний вид подорожей, що є найбільш корисним для організму людини.

Активний туризм є однією з найпопулярніших і доступних форм дозвілля у внутрішньому туризмі. Він особливо зосереджений в районах з важливою культурною та історичною спадщиною. У зв'язку зі зміною вимог до кількості та якості туристичних послуг, а також появою нових видів і форм туристичної діяльності класифікація туризму постійно вдосконалюється і не може вважатися остаточною. Публікація концепції спортивно-оздоровчого туризму визначить його статус у загальній класифікації туризму.

У світі в основному існують такі види сучасного активного туризму: пішохідний, водний, гірський, велосипедний, печерний, автомобільний, коли в одному поході поєднуються кілька видів туризму. Непрофесійна діяльність у будь-якому виді спорту — це активний туризм, вид туризму в різноманітному природному середовищі, що вимагає відповідних фізичних навантажень. Особливістю активного туризму є те, що досягнення спортивних результатів не є метою, тому може бути прийняте споживачами. Основним завданням активного туризму є залучення громадян до корисного та раціонального використання «вільного часу» для забезпечення оптимального виробництва та споживання туристичних ресурсів.

Активний туризм має не тільки важливе соціальне значення, але й економічні переваги. За підрахунками експертів, люди, які активно займаються активним туризмом, заощаджують майже 400 доларів у державному бюджеті. США (лікування, інвалідність, реабілітація тощо оплачуються фондами соціального страхування), тоді держава витрачає на це лише 1 дол. США за рік.

Активний туризм – це група різних видів і форм туризму, об'єднаних мотивацією заняття, характером маршруту – формою організації. Спортивний та оздоровчий туризм мотивується активним туризмом, екстремальними походами та здоровими видами подорожей, покращенням фізичних навантажень у природних бар'єрах природного середовища в різноманітних умовах від комфортних до екстремальних. Залежно від характеру маршруту це можуть бути піші, водні, велосипедні, лижні та інші види екскурсій і подорожей [10].

Дослідники активного туризму зазначають, що спортивно-оздоровчий туризм – це не сфера послуг, а досить самостійна, соціально орієнтована галузь та спосіб життя важливих соціальних верств, аматорський туризм – ефективний засіб фізичного оздоровлення та морального розвитку. Розвивати дбайливе ставлення до природи та культурної спадщини, сприяти взаєморозумінню та взаємоповаги між народами та націями.

Активний туризм в основному передбачає активне подолання маршрутів, тобто досягнення таких навичок, як ходьба, катання на лижах, рафтинг, катання на човнах, їзда на велосипеді тощо, власними силами. Активний туризм – це покладатися на власну волю та фізичні сили для активного подолання певних відстаней, регіонів та маршрутів. Його форма діяльності має прекрасні пейзажі для чистого або відносно чистого екологічного середовища, що дає людям великий ефект охорони здоров'я. Рухаючись у доступному ритмі, через деякий час людина починає відчувати ейфорію, яку можна назвати «м'язовою насолодою». Крім того, якщо такий рух супроводжується єднанням з природою, то оздоровчий ефект значно

посилиться, якщо він буде відбуватися на тлі красивого ландшафту. Людина залежить не тільки від тіла, а й від душі.

Біржаков М.Б. виділяє наступні цілі активного туризму:

- оздоровлення, відновлення сил, поліпшення медико-фізіологічних даних за допомогою зміни форм діяльності, дозованого руху, раціонального харчування, нервового розвантаження, підвищення адаптації до незвичних умов;

- вдосконалення загальної і спеціальної фізичної підготовки, виробленні витривалості, спритності, сили, рівноваги; - надання практичних навичок у подоланні перешкод, оволодіння технікою пересування пішки, на лижах, їзди на велосипеді, греблі;

- психічне вдосконалення та емоційне збагачення внутрішнього світу людини, виховання рішучості, сміливості, впевненості в собі, відповідальності;

- розширення краєзнавчого кругозору, вдосконалення навчально-методичної підготовки, поповненні знань з географії, біології, історії, етнографії і культури;

- засвоєння теоретичних основ організації та проведення походів, розробки маршрутів, планування роботи туристських гуртків;

- придбання спортивного досвіду для участі в походах і керівництва походами різних категорій складності, отримання спортивних розрядів і знань, підвищення майстерності та інструментальної підготовки.

Вчені практики виділяють основні завдання активного туризму [33].:

- розробка і здійснення програм розвитку територіального туризму;

- впровадження в практику активного туризму туристських програм, орієнтованих на гармонізацію духовного і фізичного начал людини, спадкоємність історичних, культурних і національних традицій екологічне виховання і т. п .;

- створення і розвиток клубів туристів підприємств, установ і навчальних закладів, а також комісій за видами туризму і напрямками роботи;

- проведення та створення оздоровчих таборів, змагань та інших масових заходів, що забезпечують удосконалення туристських навичок;
- проведення спортивних походів;
- розвиток матеріальної бази туризму.

Масляк П.О. зазначає, що складність природних умов і ресурсів України відкриває всі можливості для розвитку різноманітних видів дозвілля та відпочинку. Піші прогулянки (Карпати, Поділля), водні види спорту (річки, озера, моря), їзда на велосипеді (гори та пагорби країни), печерні тури (Поділля) та лижні тури (Карпати) Карпатські гори) не лише на національному, а й на глобальному рівні. В Україні традиційно спортивно-оздоровчий туризм за організацією та ознаками спортивно-оздоровчого туризму поділяється на організований (плановий та аматорський) та неорганізований. Спортивний туризм буває: соціальний (за доступністю та соціальною значущістю), аматорський (залежно від організаційної основи), активний (за руховою активністю), зазвичай груповий (за учасниками).

Існують такі види та організаційні форми активного туризму див. рис. 1.1 [31].

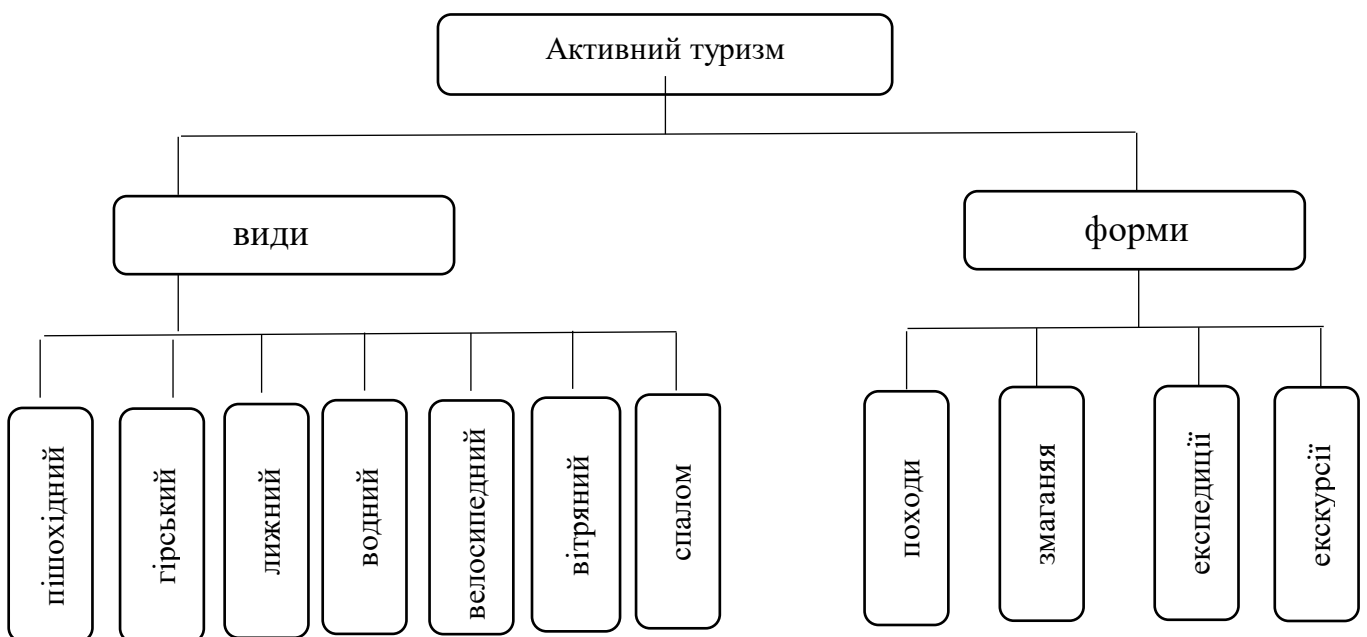

Рис. 1.1 Види та організаційні форми активного туризму

Існують різні види спортивного туризму: пішохідний, альпінізм, лижні походи, велосипедний туризм, спелеотуризм, вітрильний спорт, автомобільний та мотоциклетний туризм. Основна відмінність між ними полягає в засобах пересування (лижі – сноуборди; водні – туристичні байдарки, плоты, катамарани; велосипедний – велосипеди тощо). Так, походи можна здійснювати в будь-якій місцевості: ліси, болота, пустелі, тайга, гори тощо. Гірські походи у високих горах (вище 3500-4000 метрів над рівнем моря) вимагають навичок скелелазіння та альпінізму, проте в Україні таких гірських систем немає. Що стосується спелеотуризму, то він орієнтується на природні, рідше на штучні печери. У Кримських горах та Тернополі є велика кількість таких об'єктів, які дозволяють здійснювати походи будь-якого рівня складності [23].

Організаційними формами спортивного туризму є: походи, змагання, експедиції, екскурсії, характеристика яких розглянута в наступному розділі.

З розвитком суспільства виникають і розвиваються нові види туризму. У той же час є також деякі види спорту, які відокремлені від туризму як окремі види спорту, наприклад, альпінізм, спортивне орієнтування, водний слалом тощо. Водночас туризм вбирає елементи інших видів спорту та покращує технічний рівень пішого туризму [14].

Різні види туризму мають свої особливості. Ці характеристики включають: рівень доступності та соціальної значущості туру, місце розташування туру, організаційну основу туру, програму туру, спортивні заходи на маршруті туру, сезонність маршруту туру та склад. учасників.

За формою туристичної діяльності та характером її організації спортивно-оздоровчий туризм поділяється на організований – плановий та аматорський (клубна частина) та неорганізований – аматорський («дикий»).

Під плановим туризмом розуміють різні форми власності туристичних установ, організацій і підприємств (турфірм, таборів, туристичних таборів тощо), переважно у формі туристичних путівок, для організації та здійснення туристичної діяльності. Вони проводяться за розробленими, дослідженими,

описаними, а іноді й маркованими маршрутами під керівництвом інструкторів з достатнім досвідом і обізнаністю з місцевістю. Весь маршрут зазвичай проходить через туристичні бази або притулки, а учасникам заходу надається ночівля, харчування, послуги екскурсовода, культурні та медичні послуги в різних місцях - транспорт та інше. Багато туристів-початківців здійснюють перші тривалі подорожі цими маршрутами, проходячи мальовничими куточками, серед яких пам'ятки старовини, цікаві архітектурні споруди, літературні та історичні місця. У більшості випадків ці маршрути прості і не вимагають спеціальної підготовки туристів [7].

Самодіяльні туристські походи і подорожі організовують і реалізують ради з туризму, спортивні товариства, туристично-спортивні клуби, відділи туризму підприємств і установ, навчальних закладів, оздоровчого туризму та спортивних таборів, дитячих екскурсійних та туристичних станцій, шкіл, окремих груп туристів і інше.

Турист-любитель вибирає склад групи, обирає місцевість подорожі та розробляє маршрут, забезпечує себе необхідним спорядженням, харчуванням, організовує екскурсії, транзитні переїзди та ночівлі на маршруті. Маршрут проведення самодіяльного параду затверджується маршрутно-визначною комісією, а його проходження контролюється відповідними органами (контрольно-рятувальними службами та загонами).

Неорганізований – аматорський (т.зв. «дикий», «чорний прапор» тощо) – тренінг характеризується тим, що туристи обирають туристичні зони, часто без чіткого плану та схеми походів, розраховуючи на власні сили та сприятливі умови. Більшість із цих груп – це друзі та знайомі, члени родини, окремі туристичні групи без будь-яких спортивних цілей. Основна мета неорганізованих подорожей – активний відпочинок під час літніх канікул або канікул [40].

Спортивно-оздоровчий туризм, як правило, включає такі найпоширеніші види активного туризму: піші прогулянки, альпінізм, катання

на лижах, водні види спорту (рафтинг і катання на човнах), велосипедний спорт.

Серед спортивних видів туризму виділяють спортивно-технічні види - мотоцикли та автомобілі. Хоча є всі підстави віднести їх до технічних видів спорту.

Спортивно-оздоровчий туризм включає такі рідкісні види, як верхова їзда, верблюди, віслюки, слони, олені, катання на собачих упряжках, повітряні кулі, вітрильний спорт, підводне плавання тощо. Завдяки своїй унікальності ці види не мають широкого поширення, часто існують у вигляді тривалих туристичних поїздок на спеціально дресированих тваринах, а також яхт, повітряних куль тощо, або індивідуальних видів спорту [41].

Інший вид – печерні тури – до речі, одні з найскладніших технічно та психологічно. Вона дуже близька до пошукової, дослідницької діяльності, це важко назвати широкою громадськістю (в деяких зонах печери рекомендується організовувати екскурсії для туристів і звичайних відпочиваючих).

Вивчення досвіду активного розвитку туризму в ЄС показує, що туризм постійно розвивається, враховуючи виклики сучасного суспільства. Тому в Італії все більше уваги приділяється розвитку активного туризму, на який уже припадає понад 50% туристичної галузі. Таке зростання пояснюється тим, що більшість туристів – це люди 25-45 років, які потребують унікальних і певною мірою екстремальних розваг. У відповідь на зростаючий попит туристичні агенції пропонують широкий спектр велосипедних турів, трекінгів, рафтингів, дайвінгу, флори та фауни, тобто активного відпочинку, включаючи активний відпочинок [17].

Відповідно, перед туристичною індустрією будь-якої країни постають питання збалансованого розвитку, збереження культурно-історичної спадщини, задоволення диверсифікованих потреб споживачів відповідними спеціалізованими туристичними продуктами.

Основними групами чинників розвитку активного туризму є такі [32]:

- мотиваційні (психологічні чинники, які впливають на вибір мети подорожі в ті чи інші періоди в певні регіони. Тобто потреби, мотиви, цінності, стереотипи тощо);
- географічні (особливості фізико -, економіко -, політико-географічного положення країн та регіонів, необхідність налагодження зв'язків між ними);
- політичні (стабільна політична ситуація);
- соціальні (демографічні та міграційні процеси, розвиток суспільних відносин);
- розвиток науково-технічного потенціалу;
- екологічні (збереження навколишнього середовища, придатного для проживання та відпочинку людей);
- економічні (розвиток економіки).

Аналіз розвитку туризму в Україні показує, що через швидкий темп життя, сидячий спосіб життя та залежність від гаджетів все більше туристів починають віддавати перевагу активному відпочинку.

1.2. Методологічні аспекти дослідження рекреаційного потенціалу активного туризму

Рекреаційний потенціал є системою природних, історико-культурних об'єктів та їхніх властивостей, які використовують (або можуть використовувати) у рекреаційній діяльності, функціональною основою рекреації і в певному розумінні її складовою частиною.

Термін „*потенціал*” у етимологічному значенні походить від латинського “*potentia*” і означає “силу”, “приховані можливості”. Слово „потенціал” часто використовують для терміноутворення („рекреаційний потенціал”, „потенціал ландшафту”, „потенціал природних ресурсів” тощо).

Термін „рекреація” походить від латинського „творення заново”, „відновлення” та французького „розвага”, „відпочинок”. Як слушно зазначає В.І. Стафійчук, поняття „рекреація” визначає не лише процес відновлення сил людини і систему відповідних заходів, а й простір, у якому вони здійснюються.

З огляду на специфіку рекреаційного потенціалу території більшість науковців, зокрема Н. П. Стецько, пропонує вивчати його в два етапи.

На *першому етапі* необхідно виділити рекреаційний потенціал території (РПТ) як єдине ціле і визначити його територіальні межі. В план такого дослідження вводять тільки ті компоненти природи і культурно-історичні об’єкти, які використовують або можуть використати в рекреаційних цілях. Виділення РПТ інколи ускладнене тим, що визначену територію використовують не тільки для рекреації, вона є складовою лісопромислових, агропромислових та інших комплексів. У таких випадках можна говорити про взаємне формування різних типів комплексів, які поєднані між собою певними зв’язками та пов’язані з іншими видами природно-ресурсного потенціалу. За критерій визначення територіальних меж РПТ багато вчених беруть інтенсивність рекреаційної діяльності території. Можливим на цьому етапі є визначення економіко-географічного РПТ, який охоплює займану площу; просторове розміщення; розміщення щодо великих міст і міських агломерацій, транспортних магістралей, туристичних маршрутів загальнодержавного та міжнародного значення.

На *другому етапі* аналізують компонентну структуру РПТ, зокрема природних і культурно-історичних рекреаційних ресурсів з погляду розвитку різних видів рекреації та їхньої ролі в структурі господарства регіону. Перша ланка такого дослідження - вивчення концентрації певних видів рекреаційних ресурсів у районі, міру їхньої освоєності, доцільність подальшого освоєння і можливість розвивати нові види рекреації. Другою ланкою компонентного дослідження РПТ є аналіз ролі всіх рекреаційних ресурсів у формуванні певних галузей рекреації, а також виявлення перспективних рекреаційних ресурсів, їхнього впливу на створення нових видів рекреації. Необхідно також

виділити головні рекреаційні галузі, які розвиваються на базі використання РПТ, і з'ясувати їхнє місце в галузевій структурі господарства регіону. Це дасть змогу визначити міру впливу тих чи інших видів рекреаційних ресурсів на формування компонентної структури РПТ, а також порівняти його з іншими видами потенціалів території. Третя ланка компонентного дослідження РПТ полягає в розробці шляхів подальшого розвитку тих видів рекреації, яким відповідають найсприятливіші рекреаційні ресурси і рекреаційне природокористування [12].

Рекреаційні ресурси - це об'єкти, явища і процеси природного та антропогенного походження, що використовуються або можуть бути використані для розвитку рекреації і туризму. Вони є матеріальною і духовною основою формування ТРС різного типу і таксономічного рангу.

Головною властивістю рекреаційних ресурсів є те, що їм властива здатність відновлювати і розвивати духовні та фізичні сили людини. Такі ресурси придатні як для прямого, так і для опосередкованого споживання, надання різноманітних послуг курортно-лікувального і рекреаційно-туристського характеру.

Рекреаційні ресурси поділяються на дві основні групи: природні та історико-культурні.

До природних рекреаційних ресурсів належать природні та природно-антропогенні геосистеми, природні об'єкти, явища і процеси, які володіють внутрішніми і зовнішніми властивостями й характерними рисами для організації сезонної або цілорічної рекреаційної діяльності. У межах природних рекреаційних ресурсів можна виокремити кліматичні, ландшафтні, орографічні, бальнеологічні, біотичні, грязьові, водні та інші ресурси. У свою чергу кожен із цих видів складається з окремих підвидів, наприклад бальнеологічні ресурси поділяються на мінеральні води різного хімічного складу, а отже, і різної лікувальної дії.

Історико-культурні рекреаційні ресурси включають рекреаційно привабливі пам'ятки історії, архітектури, археології, місця, які пов'язані з

життям і діяльністю видатних історичних осіб, території, де збереглися яскраво виражені етнографічні особливості, культові споруди, музеї, картинні галереї тощо. Всі ці рекреаційні ресурси приваблюють людей з метою задоволення їх духовних потреб і здатні задовольнити жагу до пізнання, зміни довкілля для психофізіологічного відновлення особистості.

Матеріально-технічне озброєння рекреації і туризму новітніми основними фондами, все більш виразне втручання економічних важелів у цю сферу господарювання, конструктивні зміни в природному та історико-культурному довкіллі, які планомірно здійснює людина, викликають необхідність виділення соціально-економічних рекреаційних ресурсів. До них належить матеріально-технічна база рекреації і туризму, відповідна транспортна інфраструктура, трудові ресурси тощо, а також різні аквапарки, плавальні басейни, стадіони, тенісні корти і т. ін. Частина таких штучно створених людиною рекреаційних ресурсів постійно зростає.

Поняття "рекреаційні ресурси" є не лише географічним, а й історичним. Тому з часом виникали, виникають і будуть виникати все нові види рекреаційних ресурсів. Розуміння цього факту дало змогу відомому українському вченому в галузі рекреаційної географії О. Бейдику виділити уфологічні рекреаційні ресурси - території, на яких виявлені аномальні явища, спричинені контактами з неземними цивілізаціями. Хоча наукою такі контакти не доведені, рекреаційно-туристичне господарство дедалі частіше долучає території ймовірної присутності форм життя неземного походження до туристичних об'єктів.

Рекреаційні умови – сукупність компонентів і властивостей природного середовища, які сприяють рекреаційної діяльності (характер ландшафту й кліматичні особливості, наявність мінеральних джерел, біорізноманітність, можливості для занять тими або іншими видами спорту й т.д.), але при цьому не є її матеріальною базою.

Рекреаційна територія – територія, що використовується для оздоровлення людей.

При цьому варто розрізняти рекреаційні території для короткочасної (лісопарки, зелені зони міст, водні об'єкти й т.п.) і тривалої (приморські райони, лікувально-санаторні комплекси й т.п.) рекреаційної діяльності.

Рекреаційний об'єкт — місце з обмеженою площею, що використовується для відпочинку (лісова галявина, пам'ятка природи, пляж і т.п.).

Рекреаційна ємність — здатність території забезпечувати для певного числа відпочиваючий психофізіологічний комфорт і можливість спортивно-оздоровчої діяльності без деградації системи.

Рекреаційне навантаження — це сукупність безпосередніх впливів людини на природно-територіальний комплекс, насамперед на рослинний покрив (існує оптимальне, максимальне, або критичне навантаження).

При дослідженні території для розвитку активного туризму велике значення має комплексна і спеціалізована оцінка рекреаційних ресурсів території. Великою мірою вона має суб'єктивний характер і залежить від досвіду, інтелектуального та освітнього рівня дослідників. Оцінюються рекреаційні ресурси якісно, кількісно, бально і вартісно.

Для **якісної оцінки** використовують слова "найкращий", "кращий", "гірший", "найбільший", "більший", "найпривабливіший", "середньо-сприятливий", "більш вигідний" тощо. Якісна оцінка в рекреації завжди матиме місце. Людям притаманна внутрішня здатність до порівняння. Відвідавши хоча б два рекреаційні об'єкти, вони обов'язково порівнюють їх якість. Ця якісна оцінка за всієї її суб'єктивності значно впливає на загальну думку про рівень привабливості тих чи інших рекреаційних об'єктів і територій.

Кількісна оцінка визначає формальну характеристику рекреаційних ресурсів у метрах, кілометрах, грамах на літр, температурі, солоності, рівні забрудненості води, глибинах прибережних вод, кількості опадів тощо.

Бальна оцінка знаходиться десь посередині між якісною і кількісною. На основі суб'єктивної дії розробки оціночних шкал той чи інший вид або

підвид рекреаційних ресурсів отримує певний бал. Найбільш уживаною є 3-7-ступенева шкала. Наприклад, 5-ступенева шкала відповідає якісній оцінці "найкращий", "вище середнього", "середній", "нижче середнього" і "найгірший".

Вартісна оцінка рекреаційних ресурсів нині домінує в царині їх господарського освоєння. Інвестиції спрямовуються на використання найпривабливіших ресурсів, які, як правило, мають і найвищу ціну. Рекреаційна складова в ціні однієї сотки чи гектара землі навколо великих міст, у Криму, Карпатах є переважною. Постійне зростання цін рекреаційних ресурсів є велінням часу [13].

Оцінка рекреаційного потенціалу розвитку активного туризму повинна включати з одного боку методи, що дозволяють визначити умови і ресурси території для розвитку активних видів туризму, чи активного відпочинку з природничої точки зору, з іншої систему економічних показників (особливо методи маркетингових досліджень), що характеризують попит і пропозицію того, чи іншого туристичного продукту активного туризму.

Висновки до розділу 1.

Отже, з огляду на викладене, можна відмітити, що у світі зростає попит на активний, екстремальний туризм, оскільки, людство все більше страждає від надмірного навантаження та цифрової залежності. Ураховуючи те, що більшість територій страждають від «надтуризму» («overtourism»), все більшої популярності набувають нові концепції відпочинку, де можливо відновити внутрішній спокій, психічний та духовний стан. Крім того, самобутність місцевої культури та ідентичності тієї чи іншої території сприяють підвищенню рівня зацікавленості у туристів.

Активний туризм — усі види туристських подорожей в різноманітному природному середовищу, які характеризуються активним способом пересування (пішим, велосипедним, лижним, кінним та водним з застосуванням малих плавзасобів) по маршруту, тобто з витратою відповідних фізичних зусиль туриста.

Під рекреаційним потенціалом території розуміють сукупність природних, історико-культурних ресурсів, соціально-економічних, інфраструктурних та інших чинників, що можуть бути використані для розвитку туристичної індустрії. Для оцінки рекреаційного потенціалу розвитку активного туризму використовують різноманітні методи оцінки (якісні, кількісні, бальні, вартісні тощо).

Оцінюючи елементи ландшафту з точки зору виконання ним рекреаційних функцій, варто пам'ятати, що один і той же об'єкт може використовуватися для різних видів активного туризму, які несуть різне навантаження, висуваються неоднакові вимоги психофізіологічної комфортності. Тому і потенціал для кожного виду відпочинку буде різним.

АНАЛІЗ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ АКТИВНОГО ТУРИЗМУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Передумови та чинники формування рекреаційного потенціалу Волинської області

Волинська область займає північно-західне положення нашої держави та є однією з найменших областей України як за площею території, так і за кількістю населення. Площа області становить 20143 км² (19 місце серед областей), а чисельність населення складає близько 1 млн. 21 тисяча осіб (на 1 січня 2022 року). За цим показником область тільки випереджає тільки Чернівецьку, Кіровоградську та Чернігівську області. Варто зазначити, що для регіону характерна також низька щільність населення (близько 50 осіб/км²), та незначне переважання міського населення 52,2%. Крім того область має значну протяжність державного кордону з Республікою Білорусь на півночі та Польщею на заході.

Важливими чинниками, що формують туристичну привабливість регіону є низинний рельєф території (близько $\frac{3}{4}$ припадає на Поліську низовину), значна площа лісових масивів та велика кількість гідрографічних об'єктів, що використовуються в туристичній індустрії. Так в області є 130 річок, що мають протяжність більше 10 км. Найбільшими з них є Прип'ять, Західний Буг, Стохід, Стир, Турія, Луга. Ще більшу роль у формуванні рекреаційних територій області відіграють природні озера. Площу понад 1 км², мають: Світязь (24,2 км²), Пулемецьке (16,3 км²), Луки (6,7 км²), а також Небель, Люцимир, Любязь, Пісочне, Осрів'янське. Крім того в Волинській області нараховується 9 водосховищ площею близько 2 тис. га та 867 штучних ставків загальною площею понад 5 тисяч га.

Природно-рекреаційний потенціал родовищ мінеральних вод складає 572,53 тис. осіб/рік і використовується на 1,6 %. Використання потенціалу родовищ мінеральних вод в санаторіях області складає: Журавичівського –

5%, Ковельського – 29 %, Шацького – 3 %. По всій Волинській області є лікувальні грязі, що використовуються в туризмі (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Родовища лікувальних галузей у Волинській області

Родовища лікувальних грязей	Тип родовища	Запаси, тис.м ³
Шацьке	торфове	4768
Тетеринське	те ж	198
Головнянське	торфове, низинного типу	60,0
Ставівське	те ж	39,0
Троянівське	торфове	40,0
Гайківське	те ж	36,0
Липнівське	-“-	165,0

Природно-рекреаційний потенціал лікувальних грязей становить 258 760 тис. осіб/рік. Для лікування в санаторіях використовують тільки грязі Журавичівського родовища, потенціал яких використано на 9,7%. Норма витрати сапропелю на купання та застосування приблизно вдвічі перевищує торфову грязь (0,4 м³ на курс).

Природний потенціал кліматично оброблених територій залежить від площі курортних лісів з високими фітонцидними властивостями. Тривалість сприятливого періоду кліматотерапії теплої пори року - 155 днів. Курс кліматотерапії 48 днів. Екологічно допустима норма навантаження курортного лісу становить 50 осіб/га [36].

Природно-рекреаційний потенціал кліматооздоровчого району становить 16,15 млн. осіб/рік. При оцінці враховується лісова площа будинків престарілих та аптек, які надають кліматотерапію. Потенціал цих територій використовується на 60% від запланованої потужності санаторно-курортних закладів, які розташовані на цих територіях.

Розвиток санаторно-курортної галузі на теренах Волинської області сприятиме і розвитку і інших дотичних напрямків туризму в тому числі і видів активного туризму.

Незважаючи на те, що в розвитку активного туризму ключову роль відіграє природно-ресурсний потенціал території, вагоме значення мають і історико-культурні пам'ятки регіону, що часто є домінантами туристичних маршрутів. В області на державний облік узято 495 пам'яток архітектури та містобудування (з них — 200 національного значення), 149 пам'яток археології (в тому числі 16 національного значення), 1282 пам'ятки історії (7 національного значення), 35 пам'яток монументального мистецтва (1 національного значення). До Списку історичних населених місць включено 20 поселень: Берестечко, Володимир, Голоби, Головно, Горохів, Іваничі, Камінь-Каширський, Ковель, Луків, Луцьк, Любешів, Любомль, Олика, Ратне, Рожище, Стара Виживка, Турійськ, Устилуг, Цумань, Шацьк. Так серед архітектурних споруд варто виділити замок Любарта в м. Луцьк, замок Радзівілів в Олиці, числені храми, монастирі регіону.

2.2. Інфраструктура як важлива складова розвитку активного туризму в регіоні

За визначення Гайдук А.Б., під туристичною ринковою інфраструктурою (ТРИС) розуміють сукупність елементів, які забезпечують функціонування та взаємодію суб'єктів туристичної сфери і регулюють рух матеріальних, фінансових, інформаційних потоків між ними і зовнішнім середовищем.

Незважаючи на те, що види активного туризму є природоорієнтованими і часто не потребують засобів розміщення, проте загальний рівень розвитку інфраструктури та наявність спеціалізованої туристичної інфраструктури нерідко відіграють вирішальне значення для даного напрямку. Серед інфраструктурних чинників, що впливають на розвиток активного туризму важливими є: транспортна доступність території, наявність обладнаних кемпінгових зон, пунктів прокату спеціалізованого обладнання для занять активним туризмом (прокат велосипедів, каяків, човнів та ін.), наявність

медичних закладів, розвиток торгівельної мережі, покриття території мобільним зв'язком, мережею інтернет тощо.

Як зазначено вище, область займає окраїнне прикордонне положення, що з однієї сторони не надто сприяє внутрішньому туризму, з іншої сторони може слугувати важливою передумовою для розвитку міжнародного туризму, забезпечувати створення спільних прикордонних туристичних кластерів. Крім того, таке розміщення області сприяло формуванню низки транзитних автомобільних та залізничних шляхів, що сполучають столицю нашої держави та деякі інші обласні центри з країнами ЄС та Білоруською Республікою, що в цілому позитивно впливають на розвиток туристичної індустрії.

Серед елементів, які складають туристичну інфраструктуру виділяють: будинки, споруди, складові транспортної інфраструктури, заклади культури та відпочинку тощо, які тим чи іншим чином задіяні в наданні туристичних послуг. Саме таке визначення в повній мірі інфраструктура має свою структуру, елементи якої потребують постійного контролю та розвитку [26].

Розрізняють інфраструктуру основну (виробничу) та супутню. Основну інфраструктуру складають об'єкти розміщення, харчування та перевезення туристів. Елементами супутньої інфраструктури є заклади культури, охорони здоров'я, спортивні заклади тощо, які беруть участь в наданні додаткових туристичних послуг .

Аналізуючи кількість готелів та аналогічних засобів розміщення в області, варто зазначити, що не зважаючи на їх не надто велику кількість на теренах регіону, область має досить непогані показники забезпеченням кількістю ліжко-місць в розрахунку на 100 тисяч населення (див. Рис. 2.1)

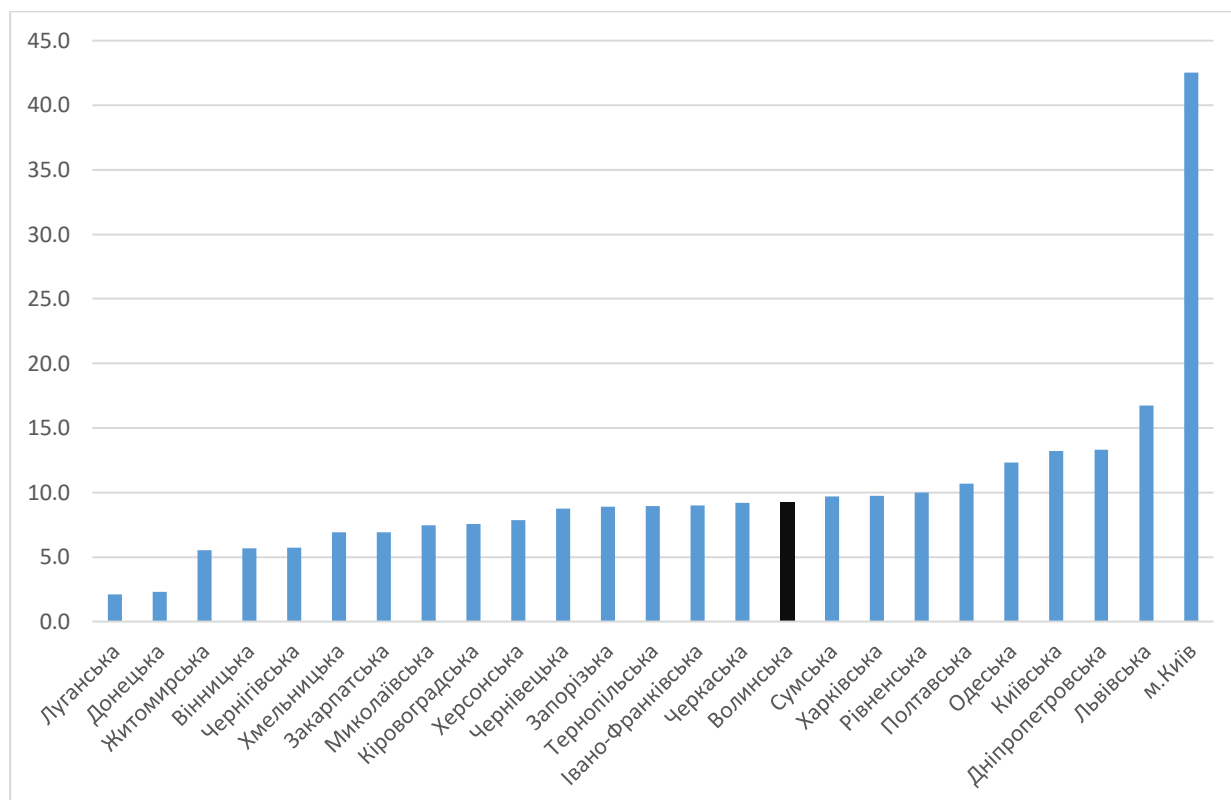

Рис. 2.1. Місткість засобів розміщення готельного типу з розрахунку на 100 тисяч населення регіону (побудовано автором на підставі даних Державної служби статистики України)

Крім закладів розміщення готельного типу важливу роль в туризмі області посідають і санаторії, бази відпочинку, агросадиби. Так кількість та місткість санаторно-курортних та оздоровчих закладів представлена в таблиці 2.2. За даними таблиці, можемо побачити, що санаторії, пансіонати з лікуванням, будинки і пансіонати відпочинку та бази і інші заклади відпочинку зберігають стабільну кількість своїх закладів від 2000 до 2017рр. В той час можемо побачитися зникнення такої курортної рекреаційної сфери як санаторії-профілакторії, що є негативним чинником [27]. Проте, варто зазначити що для розвитку видів активного туризму найбільш перспективним є використання баз відпочинку, в той час як пансіонати і санаторії, що спрямовані на надання медичних послуг, дуже обмежено можуть бути залучені в дану галузь.

Таблиця 2.2

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади Волинської області [5]

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	Всього	у них місць, тис.
2000	6	1,4	5	0,4	1	0,0	72	2,5
2001	6	1,5	5	0,4	1	0,0	70	2,5
2002	6	1,4	4	0,4	1	0,0	66	2,5
2003	7	2,0	4	0,4	1	0,0	62	2,2
2004	7	2,0	5	0,4	1	0,0	59	2,1
2005	7	2,0	5	0,4	1	0,0	56	2,0
2006	7	2,0	5	0,4	1	0,0	71	2,1
2007	7	2,0	5	0,4	–	–	60	2,0
2008	7	2,0	4	0,3	–	–	57	2,0
2009	6	1,5	3	0,2	1	0,5	57	1,9
2010	6	1,4	3	0,2	1	0,4	55	1,9
2011	6	1,4	3	0,2	1	0,4	68	2,1
2012	7	1,3	1	0,1	1	0,4	67	2,3
2013	7	1,4	1	0,1	1	0,4	74	2,5
2014	7	1,3	1	0,1	1	0,4	65	2,4
2015	7	1,3	–	–	1	0,4	65	2,4
2016	6	1,1	–	–	1	0,4	69	2,5
2017	6	1,0	–	–	1	0,4	66	2,5

Велику увагу в області приділяють оздоровленню дітей у літніх таборах. Щодо дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працюють улітку, можемо побачити у таблиці 2.3 швидке зростання кількості дитячих оздоровчих закладів та кількість дітей, які перебували у них в період з 2000-2013рр, з 2013 року можемо побачити різке зниження закладів у 3 рази, у майбутньому очікується повернення кількості закладів та кількості відвідувачів до піку, який був у 2013 році.

Суттєва проблема сучасних дитячих таборів Волинської області – інфраструктура 80-х років минулого століття. Над модернізацією таких оздоровчих установ ніхто не працював: надто великі витрати та довгий термін окупності.

Таблиця 2.3

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку.

	Кількість закладів, од		У них місць, од	Кількість дітей, які перебували у закладах, осіб		
	усього	у тому числі заклади оздоровлення ¹		усього	у тому числі у закладах оздоровлення ¹	Усього
2000	162	12	2335	2105	15453	7725
2001	266	11	2215	1985	16947	6273
2002	316	10	2105	1255	21684	4220
2003	356	12	2325	1655	21947	6154
2004	549	12	3172	1795	45984	6904
2005	564	12	3152	1750	46435	5790
2006	560	16	3511	2478	48205	6738
2007	575	16	3897	2540	52789	8808
2008	586	15	3712	2360	51488	6824
2009	567	13	3508	2020	47446	6205
2010	602	6	3193	695	55244	2091
2011	617	3	2945	320	55630	545
2012	638	7	2695	1020	55529	2391
2013	649	11	2730	1692	59205	5596
2014	552	9	2446	1453	47367	5141
2015	209	4	2576	780	20438	2222
2016	178	4	1787	750	19621	2581
2017	195	4	2179	872	21693	2883
2018	200	к	1962	к	21238	к
2019	205	к	2161	к	21497	к

Проте, аналізуючи кількісні та якісні показники засобів розміщення, варто зазначити що в межах області існують сутєві територіальні диспропорції у розташуванні таких закладів. Найбільша їх кількість концентрується на території Шацького НПП на узбережжі озер. Приклади таких закладів представлено у таблиці 2.4. Це основна зона розвитку оздоровчого туризму регіону де перші санаторії з'явилися ще в радянський період. Разом з тим, розвиток туризму, наприклад на території НПП «Прип'ять-Стохід», що був утворений значно пізніше формується на базі рекреаційних зон національного парку та на основі мережі агросадиб (див. Додаток А).

Таблиця 2.4.

Аналіз засобів розміщення на території Шацького НПП та їх характеристика

Назва закладу розміщення	Адреса розташування	Номерний фонд
Міні-готель "Водограй"	смт. Шацьк, вул. 50 років Перемоги, 39-б	4 номери "Стандарт"
База відпочинку "Діана"	смт. Шацьк, ур. Гряда, вул. Центральна ,70	43 місця, 9 номерів, 3 двохповерхові дерев'яні будинки
База відпочинку "Мотор"	смт. Шацьк, ур. Гряда, вул. Центральна 80	7 двохповерхових котеджів (на 8 місць кожний), 16 номерів, 48 місць
"Фенікс"	смт. Шацьк, ур.Гряда	2 будинки, загальна кількість номерів-19 ("одномісний", "двомісний", "сімейний")
"Шацький масток"	смт. Шацьк, ур. Гряда, вул. Центральна	будинок на 20 номерів, загальна кількість місць - 68-76
Forest Park	смт. Шацьк, ур. Гряда, вул. Центральна	2 сучасні будинки з кухнею для самостійного приготування
Котедж "Божена"	смт. Шацьк, вул. Шковороди, 45	2-поверховий котедж на 10-14 місць
Комплекс відпочинку "Боброва хата"	с. Світязь, вул. Л. Українки, 4	3 двохповерхові корпуси загальною кількістю 21 номер - 57-70 місць
Готельний комплекс "Між трьох озер"	с. Світязь, вул. Набережна,20	2 будинки на 17 номерів (48 місць)
База відпочинку "BazaRomana"	с. Світязь, вул. 8 березня, 41	10 номерів (31 місце)

Участь у окремих видах активних подорожей неможлива без попередньої підготовки досвідчених гідів, а також самих учасників. Як при підготовці до організацій активних подорожей в природу, так і у проведенні активного відпочинку важливу роль відіграють і спортивні споруди Волинської області (див Рис. 2.5)

Таблиця 2.5

Спортивні споруди Волинської області

Спортивні споруди роки	2015	2016	2017	2018	2019
Стадіони з трибунами на 1500 місць і більше	31	30	31	31	31
Спортивні майданчики	1739	1747	1732	1740	1742
Футбольні поля	379	383	379	381	382
Стрілецькі тири криті і напіввідкриті на дистанцію не менше 25 м	119	119	115	94	94
Плавальні басейни	7	7	7	7	7
Спортивні зали площею не менше 162 м ²	441	442	443	446	449
Майданчики з тренажерним обладнанням	558	563	550	555	556
Приміщення для фізкультурно-оздоровчих занять	257	263	273	272	280

Кількість спортивних споруд області, хоч і повільно, проте має тенденції до збільшення. Хоча кількість стадіонів з трибунами на 1500 місць і більше (31) та плавальних басейнів (7) не змінюється. Число інших спортивних інфраструктурних об'єктів поступово збільшується.

Сутевим кроком у підвищенні рівня інфраструкторного забезпечення саме для активного туризму на теренах області є покращення рівня мобільного та Інтернет зв'язку, що дозволяє забезпечувати GPS-супровід туристичних маршрутів при організації пішохідних, велосипедних, водних походів на ділянках місцевостей із складним орієнтуванням.

2.3. Кадровий потенціал розвитку активного туризму на теренах Волині

Плановий розвиток активних видів туризму неможливий без якісного туристичного супроводу. Основними суб'єктами організаторами туристичної діяльності в Україні є туроператори, турагенти, установи що надають екскурсійні послуги. Загалом кількість таких суб'єктів в області, що активно здійснювали свою діяльність до 2020 року (до початку Covid-19), була порівняно невеликою – 96. Більшість з них це турагенти, що надавали посередницькі послуги -85, в той час як в області діяло тільки 4 туроператори та 7 суб'єктів що забезпечували екскурсійний супровід. Але якщо врахувати, що область є однією з найменших, то за забезпеченістю послугами туроператорів та турагенів на 100 тисяч населення Волинь замикала першу десятку серед регіонів України (див. Рис.2.2).

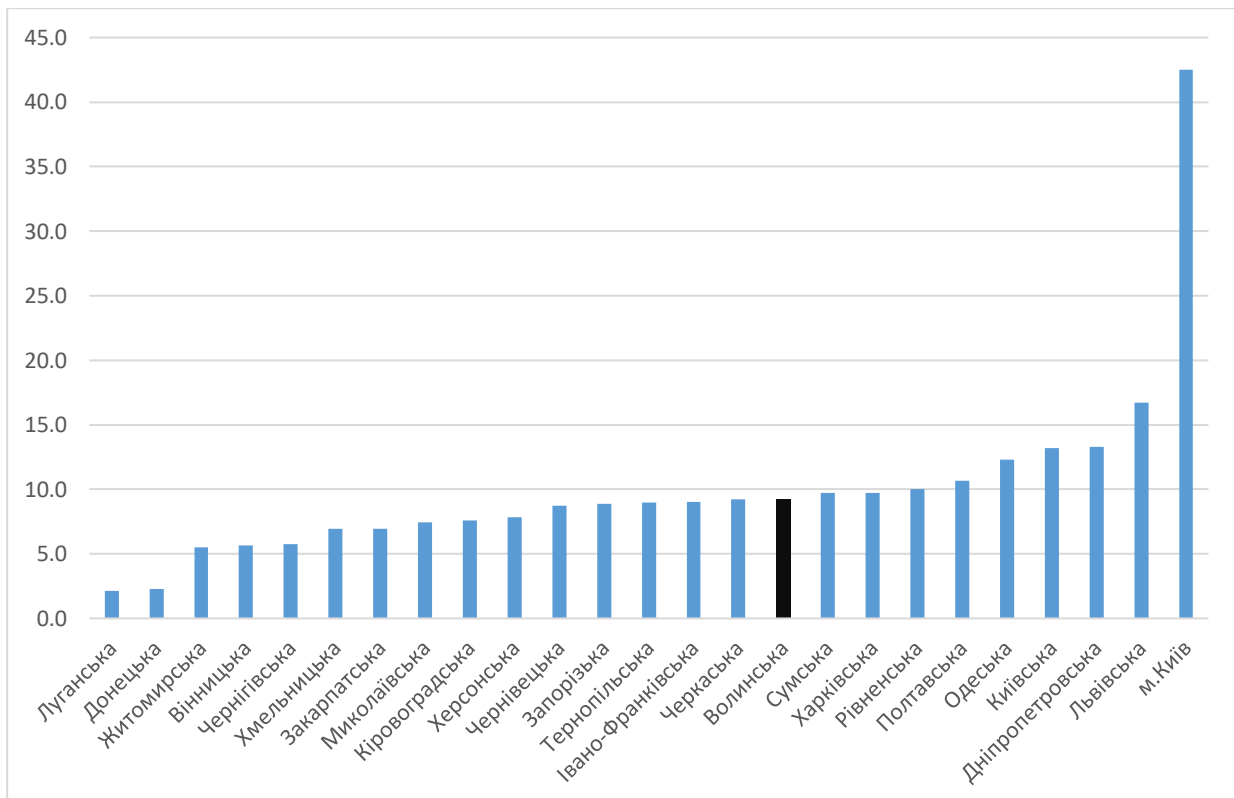

Рис. 2.2. Кількість суб'єктів туристичного супроводу за регіонами України з розрахунку на 100 тисяч населення (складено автором з а даними Державного комітету статистики України)

Незважаючи на доволі високі показники забезпеченістю області суб'єктами, що безпосередньо задіяні в організації турів, більшість їх працює на зовнішній туризм і тільки діяльність незначної частини турфірм спрямована на внутрішній ринок. Частка послуг з організації активних турів туроператорів і турагентів на внутрішньому ринку Волинської області є досить мізерною.

Основними установами, що розвивають сектор активного туризму регіону є громадські організації. У Волинській області станом на 2020 рік спортивним та оздоровчим туризмом займалися близько 30 громадських організацій, що становить понад 1 відсоток від загальної кількості громадських організацій, що діють у регіоні. До громадських організацій, які безпосередньо займаються спортивно-оздоровчим туризмом, належать: Волинська обласна федерація спортивного туризму, Волинська федерація туризму та спорту, Турклуб «Анамандрія», Луцький міський молодіжно-туристський клуб «Терра», Волинський обласний туристичний клуб «Ми», Дитяча громадська організація «Тур-клуб «Абрис», Спортивно-оздоровчий клуб «Ваші шанси», Молодіжний спортивний клуб «Адреналін», Громадська організація «Туристичний клуб «Меридіан», громадська організація Європейський фонд сприяння відпочинку та природничих наук, охорони навколишнього середовища та гуманітарної діяльності «Футурус ХХІ», Волинська молодіжна асоціація «Хорс», Східноєвропейський національний університет туристичний клуб [39].

До громадських організацій, які опосередковано займаються спортивно-оздоровчим туризмом, належать Волинське скаутське об'єднання «Розвідник», Волинське обласне екотуристське об'єднання «Друїд», громадська організація «Екотуризм клуб», Волинське обласне ГО «Асоціація розвитку Волинського туризму», Волинський район України. Національна скаутська організація «Пласт» та ін. Станом на 2020 рік діють організації, які безпосередньо займаються спортивно-оздоровчим туризмом, зокрема Волинська обласна федерація спортивного туризму, Турклуб «Анамандрія», Волинський обласний туристичний клуб «Ми», Дитяча громадська організація

«Туристичний клуб «Абріс», Спортивно-оздоровчий клуб «Ваші шанси», громадська організація Туристичний клуб «Меридіан», Громадська організація «Європейський фонд дозвілля, природи, довкілля та гуманітарної діяльності» Futurus XXI, Волинська молодіжна асоціація «Хорс», Туристичний клуб «АНТАР».

Аматорський спортивний та оздоровчий туризм має важливу традицію та історію в Волинській області. Йому приділялася значна увага, особливо в стратегії розвитку Волинської області до 2020 року; в документах співпраці, що регламентують прикордонний перехід з Люблінським воєводством, Воренщиною та Брестською областю; в регіональних планах розвитку культури, мистецтва та туризму в регіоні; в обласному цільовому соціальному проекті «Молодіжний Воррен» та ін. Актуальність цього напрямку прослідковується і в подальших Стратегіях розвитку Волинської області.

Основними організаційними підрозділами аматорського спортивно-оздоровчого туризму є аматорські туристичні організації, які створюють добровільні об'єднання громадян, як правило, некомерційні, метою та місією яких є популяризація спортивно-оздоровчого туризму серед населення. Діяльність самодіяльних туристичних організацій ґрунтується на Законі України «Про об'єднання громадян», яким керується кожна туристична організація.

За географічним принципом організації аматорського туризму в районі можна розділити на регіональні та місцеві.

Взагалі, Федерація спортивного туризму Волині та Ліга туризму та спорту Волині, галузеві клуби та клуби, які розширюють свою діяльність на весь регіон згідно зі своїм статутом, можна вважати прикладом класів аматорських туристичних організацій регіону. На місцевому рівні представлені клуби, діяльність яких здійснюється лише в межах області чи міста.

Розрізняють також інші форми аматорських туристичних організацій, такі як сімейні клуби, галузеві клуби, хобі-клуби, клуби проживання тощо.

Основною особливістю таких громадських об'єднань є те, що вони, як правило, створюються як неюридичні особи. Усі ці громадські об'єднання охоплюють такі основні сфери діяльності, як спорт (пропонують багатобічні туристичні змагання), екскурсійно-краєзнавчі (пропонують організацію та проведення екскурсій, екскурсійних програм та краєзнавчих експедицій), Організаційно-масові (для масової туристичної діяльності для всіх груп населення), методичне керівництво (для організації та здійснення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації для спортивно-оздоровчого туризму) [24].

Щоб отримати повне уявлення про діяльність видатних клубів у Волинській області необхідно також розрізняти активні та неактивні (пасивні). До активних клубів належать громадські організації, які здійснюють діяльність (конференції, заняття, організації та масові заходи) протягом року. Неактивні (пасивні) клуби повинні включати клуби, які припиняють свою діяльність сьогодні (протягом року-двох), але не були вилучені з Реєстру громадських організацій. Очевидно, що будь-яка громадська організація в залежності від її діяльності може переходити з активної форми в неактивну і навпаки [20].

Залежно від мети діяльності необхідно розрізняти громадські організації, які безпосередньо займаються діяльністю, пов'язаною з активним туризмом чи іншими видами туризму, та громадськими організаціями, які опосередковано чи безпосередньо займаються туристичною діяльністю.

На кінець 2020 р. у Волинській області нараховувалося 1404 громадські організації, зареєстровані управліннями юстиції у Волинській області, із яких значна частина припадає на міста області Луцьк (527), Ковель (117), Нововолинськ (104), Володимир (59).

Загалом у Волинській області, за інформацією Волинської ОДА, станом на 2019 р. нараховується близько 30 громадських організацій, які виконують свою діяльність у сфері туризму.

Волинська туристично-спортивна федерація – одна з перших громадських організацій у Волинській області, створена у 1994 році з метою популяризації та розвитку спортивно-оздоровчого туризму у Волинській області. Одним із найстаріших діючих клубів є Волинський обласний туристичний клуб «Ми», створений у грудні 1995 року та зареєстрований в районному управлінні юстиції 4 листопада 1999 року. Основна мета туристичного клубу «Ми» - задоволення та захист законних соціальних, творчих, економічних, вікових, культурних, туристичних, спортивних та інших спільних інтересів молоді, Розкриття інтелектуального та духовного потенціалу молоді та розвиток інтеграційного процесу на основі розширення міжнародних контактів у сферах туризму, спорту, науки, освіти. Вищим органом управління є загальні збори, які обирають свого голову. Постійно діючим органом управління є Рада клубу туризму, до складу якої входять голова, представники та члени ради. Кількість активних членів організації – близько 30, волонтерів – близько 20.

За час існування клубу було реалізовано численні соціально-гуманітарні проекти для молоді в Луцьку та за його межами. Особливо велика кількість поїздок у Волині, замки, печери, гори України, фільми та брошури «Сім чудес Волині», «Сім чудес природи на Волині», «Волинський бас», «Польська регата 2015» випущено чотирма мовами. Щороку проводяться заходи, присвячені дням туриста, заходи «Їж разом із тваринами», «Намалюй персонажа в парку – казка для дитини», чотириразовий фестиваль авторської пісні, фото та кіно «Пригодницький вітрило».

Замки, печери, гори, чотирма мовами виходять фільми та брошури України «Сім чудес Волині», «Сім чудес природи на Волині», «Волинський бас», «Польська регата 2015». Щороку проводяться дні відвідувачів із заходами «Пообідати з тваринами», «Намалюй персонажа в парку – казка для дитини», чотириразовий автор пісень, фото та кінофестиваль «Подорож пригод».

Відоме волинське молодіжне об'єднання «Хорс» було засноване у Луцьку у вересні 1996 року та юридично засноване у лютому 2000 року [24]. Метою заходу є розширення світогляду в культурних, естетичних, екологічних та християнських цінностях шляхом залучення молоді, підлітків, сімей та всіх інших громадян до активного дозвілля та творчого пізнання світу. Громадські організації – це неполітичні організації, засновані на спільних інтересах. Волинське молодіжне об'єднання «Хорс» є представництвом Федерації альпінізму та скелелазіння на Волині з 2005 р., співпрацює з управлінням молоді та спорту Волинської облдержадміністрації, історико-культурним заповідником «Старе місто», фірмою «Модуль», Кромберг енд Шуберт, Луцьк Прокат [2].

Члени волинського молодіжного об'єднання «Хорс» у 2003 р. вперше з 1991 р. здійснили сходження на г. Ельбрус (5642 м) за власної організації та підготовки без посередників і в складі волинських представників. Окрім подорожей, проводилися громадські заходи: екологічні суботники «Турист Еко» (2000-2006 рр.); екологічний моніторинг; робота з аномальною та соціально незахищеною молоддю, зокрема табір до Всесвітнього дня захисту дітей; фотовиставка; створення фільму «Волинь «Турист», показаний на міжнародних фестивалях аматорського кіно «Вітер подорожей» та «Життя без допінгу»; програми та проекти: «Молодь. Фізичні вправи. Здоровий спосіб життя», «Основна молодь – здоровий спосіб життя», «Здоровий спосіб життя», «Молодіжний екстрим – здоровий спосіб життя», «Екстрим-таборування до Дня молоді», екологічна програма «Чистий шлях», комплексна експедиція «Стародавня Волинь», Університетські «Говерляни»

У лютому 2000 р. створено Волинський обласний туристсько-спортивний клуб «Арго», який має екологічно-туристичне спрямування. Зокрема, клубом реалізовано молодіжний проект «Корпорація здорової нації», проведено молодіжну екологічну акцію «Давайте будемо чистішими!» на території парку імені Лесі Українки у Луцьку. Також реалізовано мистецьку благодійну акцію за здоровий спосіб життя «Чиста пляма», що відбулася на

території Луцького замку; здійснено мистецьку мандрівку «Стежками здоров'я крокуємо до мрій». Проведено мандрівний тур через смт Маневичі, м. Володимир та м. Ковель. Під час цього заходу діяли наметовий інформаційний центр, виставка декоративно-прикладних робіт і фотоконкурс «Тверезий погляд». У мандрівному турі представлено презентацію страв здорового харчування в умовах польової кухні. Традиційно клуб долучається до заходів із нагоди Міжнародного дня туризму.

Туристсько-технічний спортивний клуб «Екстремум» створено у 2000 р. Головна його мета – пропаганда водних видів туризму (вітрильного та водного). Спортивно-оздоровчий клуб «Твій шанс», засновано в лютому 2001 р. Він пропонує заняття з йоги, рукопашного бою, оздоровчого бігу, організовує сходження на Говерлу, відвідування печер, надає транспортні послуги для організації активних подорожей.

Волинська регіональна федерація спортивного туризму була легалізована в грудні 2001 року. Федерація активно співпрацює з Українським спортивним комітетом з питань спортивної культури та спорту. Основними статутними завданнями Федерації є сприяння розвитку спортивного туризму в регіоні, підвищення ролі спорту в загальному та гармонійному розвитку особистості, зміцнення здоров'я населення та формування здорового способу життя. Федерація зосереджується на розвитку пішохідного, альпінізму, велоспорту, водних видів спорту, лижного спорту, вітрильного спорту, спелеотуризму, автомобільного та мотоспортивного туризму. Основними напрямками діяльності Федерації є організація спортивно-туристичних заходів (спортивно-туристичних змагань та спортивно-пішохідних екскурсій), дослідження та популяризація ресурсів спортивного туризму, розробка та апробація класифікованих туристично-спортивних маршрутів, сприяння організації освітніх діяльностей [1].

Методична робота та підвищення кваліфікації кадрів спортивного туризму, забезпечення інформаційно-нормативно-методичного забезпечення розвитку спортивного туризму в регіоні. У Співдружності є Комітет з

визначення маршрутів. За час створення федерації було проведено ряд обласних змагань різного спортивного туризму, в яких взяли участь велика кількість спортсменів. Члени федерації проводять регулярні спортивні тури та беруть участь в експедиціях по всій Україні. Бачення федерації – подальше сприяння розвитку та поширенню спортивного туризму в регіоні, з одного боку як популярного, широко використовуваного виду спорту, а з іншого – як спорту передового досвіду, а з іншого боку, розвиток міжнародних відносин з туризмом Організацій, пов'язаних з іншими країнами.

Розвиток самодіяльних туристських організацій на території Волинської області за останні роки набув стабільного розвитку та спостерігається стійка тенденція до подальшого їх зростання. Мета діяльності цих організацій – підтримка організму людини в здоровому фізичному стані та відновлення її фізичних і духовних сил засобами залучення до туристичної діяльності.

Висновки до розділу 2.

Волинська область є одним з невеликих регіонів України як за площею, так і за кількістю населення. Більша частина області розташована в фізико-географічній області Волинського Полісся і тільки $\frac{1}{4}$ території припадає на Волинську височинну область. Низинний рельєф, значна залісненість території та велика кількість гідрографічних об'єктів стали основою для розвитку, насамперед оздоровчого туризму, санаторно-курортної сфери тощо. Туристичний потенціал області формують: центри туристичної інформації, 3 національні парки, 231 рекреаційна зона, 118 рекреаційних пунктів, 267 озер, 285 агросадиб, 152 заклади розміщення, 7 санаторіїв, 17 музейних закладів, 1534 об'єкти культурної спадщини, 11 фестивалів, 8 маркованих туристичних шляхів, екопарки, офіційні туристичні веб-ресурси, суб'єкти туристичної діяльності області.

Загалом Волинська область має доволі непогані показники забезпеченістю закладами розміщення різних типів, та суб'єктами, що

організують туристсько-рекреаційну діяльність, проте частка ринку послуг активного туризму в їх діяльності є доволі невисокою. Також спостерігаються значні територіальні диспропорції у забезпеченості закладами розміщення за адміністративними районами. Найбільша кількість відпочинкових закладів сконцентрована в районі Шацьких озер, що служать основною зоною відпочинку на природі на теренах області.

В організації активних туристичних подорожей провідна роль належить, насамперед громадським організаціям та туристичним клубам, діяльність яких спрямована на розвиток спортивно-оздоровчого туризму. Провідна роль відіграють такі громадські об'єднання як: Волинська туристично-спортивна федерація, Волинське молодіжне об'єднання «Хорс», Туристсько-технічний спортивний клуб «Екстремум» та ін.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В РОЗВИТКУ АКТИВНОГО ТУРИЗМУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Турпродукти у сфері активного туризму Волинської області

Досліджуючи турпродукти активного туризму на теренах Волині, варто зазначити, що найбільш активно цей вид послуг почав втілюватися на території таких об'єктів природно-заповідного фонду як національні природні парки. Це зумовлено, насамперед статусом даних територій, оскільки національні парки з однієї сторони мають зосереджені збережені природні ландшафти та унікальні природні об'єкти, що привалюють туристів, з іншого боку розвиток туристичної діяльності є одним із стратегічних завдань національних природних парків. Саме тому в їх межах пропонується уже частково розроблена мережа активних туристичних подорожей, обладнаних рекреаційних зон. Разом з тим активні туристичні подорожі, що не потребують механізованих транспортних засобів (пішохідні походи, водні сплави, кінні та велопрогулянки) завдають найменше шкоди навколишньому середовищу і відповідають екологічній концепції розвитку національного парку.

Аналіз перспектив розвитку природно-заповідного фонду та екомережі Волинської області почнемо з сильної сторони. Території Волинської області властивий невисокий рівень господарської освоєності. Тому в своїх роботах В. Й. Лажнік і А. А. Майстер виділяють особливості господарської освоєності Волинської області. Вони вважають, що північні поліські райони Волинської області мають низький рівень господарської освоєності території, густу мережу річок і озер, малородючий ґрунт, що стримує їх господарську освоєність. Це призвело до низького рівня соціально-економічного розвитку в поліських районах. Але ці території є резервом біологічного та ландшафтного різноманіття.

Коефіцієнт заповідності території Волинської області станом на 2020 р. – 10,92 %. Це відносно високе значення коефіцієнта заповідності порівняно з іншими адміністративними областями. В середньому по Україні коефіцієнт заповідності території становить 6,77 %. [13].

Ще однією сильною стороною є наявність унікальних природних та природозаповідних об'єктів. Багато з них є візитівкою Волинської області.

Серед найважливіших і важливих об'єктів ПЗФ області: Черемський природний заповідник, Шацький національний природний парк, Прип'ятсько-Стохідський національний природний парк, Ківерцівський національний природний парк «Цуманська пуца», заповідні території загальнодержавного значення: ботанічний сад «Воротнів», ландшафтне урочище «Нечимне», місцевий зоопарк «Зубр» та гідрологічна пам'ятка природи «Оконські джерела». На території Волинської області безперечно, є багато інших незвичайних об'єктів та ПЗФ, але вони найвідоміші та мають найвищу наукову та природно-заповідну цінність. Деякі з них є частиною транскордонних заповідників [12].

Шацький НПП створений на території Шацького району Волинської області в грудні 1983 року. Це найстаріша природоохоронна установа такого рангу в регіоні. Загальна площа території парку на сьогодні складає 48977 га. У прямому підпорядкуванні адміністрації Шацького НПП знаходиться близько 22,9 тис. га. В природньому відношенні регіон відноситься до фізико-географічної області Волинського Полісся. Поверхня території рівнинна, з незначним ухилом на північ і абсолютними висотами в межах 160–180 м над рівнем моря. Територія парку Шацького НПП включає здебільшого типові для Волинського Полісся екосистеми: озерні, лісові, болотні та лучні. Найбільш вагоме значення для розвитку рекреації відіграє зосередження на невеликій території, значної кількості озер, різних за своїми характеристиками та походженням, що утворюють одну з найбільших озерних систем Європи.

У зоні стаціонарної рекреації озер Світязь і Пісочне сконцентровано понад 60 баз відпочинку, 6 спортивно-оздоровчих та дитячих таборів, 7

стаціонарів наукових установ, а також санаторій "Лісова пісня" та пансіонат "Шацькі озера", які є найбільшими за місткістю закладами на території парку і можуть одночасно розмістити 600 і 700 осіб. Більшість туристичних закладів є не великими і розраховані на 30-70 осіб.

У перспективному проекті організації рекреаційної діяльності Шацького НПП значну увагу варто приділити розбудові мережі пішохідних, водних, велосипедних та кінних маршрутів, створенню екскурсійно-туристичного бюро на території парку, яке спеціалізуватиметься на екскурсіях. Вважаємо, що, для координації екскурсійних робіт за цими маршрутами дирекції парку необхідно створити невеликий рекреаційний відділ, працівники якого могли б спочатку вести такі екскурсії, навчати майбутніх гідів, а також спільно із науковим відділом парку вивчати подальші можливості розвитку цього виду господарювання на території парку та вплив такого використання на природні комплекси. Важливим моментом у розбудові такої туристичної мережі є те, що деякі з запропонованих маршрутів уже апробовано у 80-х роках, однак, на жаль, через економічну скруту такий вид туристичної діяльності було призупинено. Зокрема, апробованими були водні, кінні та деякі пішохідні маршрути, втілення яких можливе в найближчій перспективі. Пропонуємо коротку характеристику даних маршрутів. Усі пішохідні маршрути парку є одноденними подорожами, під час яких відпочиваючі можуть ознайомитись із природними комплексами парку. Зокрема, важливого значення вони набувають завдяки розвитку орнітологічного туризму. Практично усі маршрути повинні обслуговуватись автотранспортом для зворотного повернення до початку екскурсії, що, на нашу думку, створює певну залежність маршруту від автотранспорту, а також зростання вартості таких послуг. Загалом проектом передбачено 15 маршрутів, довжина яких не перевищує 12,5 км. Схему запропонованих маршрутів вказано на рисунку Додатку Д. Перший маршрут передбачає похід з с. Світязь, починаючи від пансіонату, до околиць сіл Підманево та Омельне, а далі – до берегів оз. Чорне Велике та смт Шацьк. Схожим є і маршрут № 3 – починається від с. Світязь –

с. Омельне, а далі – до берегів оз. Люцимер та північних околиць Шацька. На нашу думку, такі маршрути потребують інших закінчень, а саме: у перший маршрут включити похід до оз. Люцимер; третій маршрут після с. Омельне спрямувати в ур. Венське, у якому знаходяться пам'ятки природи “Сосна-дуб–1” та “Сосна-дуб–2”, що можуть стати цікавими об'єктами для природопізнавального відпочинку. Крім цього, територія сприятлива для розвитку утилітарної рекреації. Закінчення маршруту передбачене у рекреаційному пункті “Венське”. Маршрут № 2 передбачає похід від пансіонату до затоки “Бужня” на озері Світязь, а далі – берегами Світязя до села Пульмо. Вважаємо доцільним повернення туристів назад у пансіонат через ур. Татарські Гори, адже це урочище відзначається високим стежковим розгалуженням, отож повертатися можна іншою дорогою. Крім цього, зазначена територія є дуже цікавою як з природничої, так і з історичної точки зору. Урочище складається з приозерних дюн, вкритих сосновими лісами, з частим виходом піску на поверхню. Унаслідок археологічних розкопок тут виявлено три древні пам'ятки часів мезоліту та кургани, які відносяться до часів Київської Русі, що може бути цікавим при проведенні екскурсії. Важливим є те, що повернення відпочиваючих у точку виходу полегшить організаційні моменти проведення такої екскурсії. Цікавими є маршрути, мета яких – ознайомити з басейновою системою р. Західний Буг, а саме: маршрути № 4 та № 15. Маршрут № 15 починається від с. Ольшанка, а далі простягається долиною до берегів р. Західний Буг, тоді долиною до с. Грабове. Своєрідним продовженням зазначеного маршруту може стати маршрут № 4, який починається від с. Грабове до гори Костюшка, а далі долиною до берегів р. Західний Буг та до с. Адамчуки. Отже, комбінацією цих маршрутів ми можемо розробити легкий дводенний, або складний одноденний (19 км) тур уздовж р. Західний Буг. У випадку дводенного туру потрібно передбачити ночівлю в с. Грабове.

Маршрут № 5 починається від с. Пульмо і пролягає біля берегів цікавого, з точки зору орнітологічного туризму, оз. Клімівське до оз. Острів'янське та

до с. Острів'я. Чотири із запланованих маршрутів беруть початок з санаторію “Лісова Пісня” (оз. Пісочне). До них належать: маршрут № 6 “Лісова пісня” – с. Мельники – г. Карасинець – оз. Соминець – ур. “Грядя”; № 7 “Лісова пісня” – с. Мельники – оз. Кримно – заповідне болото “Уничі” – оз. Пісочне; № 8 “Лісова пісня” – оз. Пісочне – оз. Мошне – оз. Луки – с. Затишшя; № 9 “Лісова пісня” – оз. Перемут – оз. Світязь – рекреаційне ур. Іллічовка. Запропоновані чотири маршрути відіграють важливу роль у науково-пізнавальному (зокрема, орнітологічному) туризмі на території парку, адже вони проходять по заповідних територіях, приозерних комплексах та рекреаційно освоєних зонах, де наочно можна продемонструвати негативний вплив відпочиваючих на довкілля. Ці маршрути, за належного подання інформації, можуть стати одними із найкращих для пропагування екологічної освіти серед відпочиваючих. Цікавим та добре продуманим є маршрут № 10, який бере початок у с. Мельники, а далі простягається заболоченими територіями (при цьому завжди використовують протоптані і відомі стежки) до оз. Плотиччя та до ур. Князь Багон, з якого через лісові урочища туристи прямують до с. Мельники. Такий маршрут дає змогу спостерігати як за птахами, так і за дикими тваринами у лісових масивах. Ще однією перевагою є замкнутість маршруту: він добре підходить для відпочиваючих, які зупинилися на відпочинок у жителів с. Мельники. Маршрут № 11 починається від с. Піща і пролягає берегами рибогосподарських ставків рибгоспу “Ладинка”, при цьому використовується весь потенціал орнітологічної екскурсії, де відпочиваючі можуть розглянути понад 70–80 видів птахів. Екскурсія має переважно орнітологічний характер. Цікаві маршрути передбачено на території Ростанського лісництва Шацького УДЛГ та на суміжних ділянках. А саме: маршрут № 12 – с. Ростань – ур. Втенське – болотні комплекси ур. Черемецьке – с. Ростань; маршрут № 13 – с. Перешпа – кордон з Білоруською Республікою – с. Красний Бір – болотні комплекси ур. Кошелеве – с. Ростань. На нашу думку, ці нескладні маршрути можна об'єднати у складний кільцевий маршрут довжиною до 20 км. Маршрут пролягає через с. Ростань – с. Перешпа

– с. Красний Бір – ур. Деркачевське – ур. Втенське – ур. Черемецьке – с. Ростань. Він дає змогу ознайомитись з культурою цього регіону, адже у с. Красний Бір збережено культурні традиції місцевості. Окрім цього, стежки проходять через цікаву заболочену територію. На цій ділянці можливе також проведення утилітарної рекреації. Маршрут № 14 передбачає похід від пансіонату до околиць с. Підманево, далі до ур. Забортне та г. Гостра, а далі туристи знову повертаються до пансіонату. Маршрут проходить типовими для Полісся лісовими масивами, що дає змогу ознайомитись з природою території. Маршрути, розроблені у проекті, дають змогу залучити практично усі цікаві ділянки Шацького парку. Крім цього, такий їхній розподіл сприятиме розвитку сільського зеленого туризму, адже маршрути часто беруть початок та закінчуються у місцевих селах, що сприяє відпочинку у перелічених населених пунктах.

У зв'язку зі значною кількістю відпочиваючих у смт. Шацьк, вважаємо доцільним впровадити також ще один маршрут на території парку, який зміг би сприяти розвитку екотуризму, адже під час проходження цього маршруту екскурсанти оглядають приозерні комплекси, пам'ятки природи, дюни вздовж каналу Прип'ять, а також меліоративні системи, які залишилися після осушення боліт вздовж р. Прип'ять. Маршрут бере початок у смт Шацьк, проходить повз оз. Люцимер, ур. Дмитрове, де знаходяться дюни, тоді через меліоративні системи та канал Прип'ять до пам'ятки природи “Дубвелетень”, і через с. Положево, ур. Венське, біля ботанічних пам'яток природи та оз. Чорне Велике повертає у смт. Шацьк.

Доцільним вважаємо і створення маршруту для переходу між сучасними наметовими містечками парку. Маршрут був би розрахований на активних відпочиваючих, адже передбачає переходи по території парку із туристичним спорядженням, необхідним для ночівлі у наметах. Зокрема, це може бути перехід від наметового містечка “Запісочне” до санаторію “Лісова пісня”, а саме вздовж екологічної стежки до рекреаційного пункту “Перемут”, тоді в ур. Городище, де археологами знайдено 4 давні поселення, і в наметове містечко

“Грядя”. У цьому наметовому містечку відбудеться ночівля і можливі, залежно від бажання відпочиваючих, декілька днів відпочинку та екскурсій околицями рекреаційної зони. Наступний перехід спрямований вздовж ур. Грядя та берегів оз. Світязь, через с. Світязь у наметове містечко “Незабудка”. Під час перебування у наметовому містечку можна відвідати маршрути, запропоновані у проекті для цієї території. А також важливо здійснювати екологоосвітні прогулянки. Зокрема, прикладом такої прогулянки може бути похід навколо оз. Пісочне, на якому чітко простежується негативний вплив відпочиваючих. Найбільш освоєні ділянки оз. Пісочне перебувають на VI та V стадії рекреаційної дигресії, що спричинює непоправні зміни природних комплексів. Отож більші зусилля необхідно приділяти проведенню еколого-пропагандистської роботи шляхом наочного показу негативних впливів рекреаційної галузі.

Надзвичайно перспективною на теренах регіону є і мережа веломаршрутів, які пропонується втілити. Велосипедні маршрути часто збігаються з пішохідними маршрутами, а велосипедисти можуть піти далі й побачити багато цікавого. У Волинській області розроблено ряд велосипедних маршрутів, розрахованих на масових користувачів. Шацький національний природний парк використовує існуючу інфраструктуру відпочинку та може запровадити безпечний велосипедний туризм. Для перспективи розвитку велотуризму слід облаштувати велопарковку, і це вихідна точка. Особливо в місцях з високою концентрацією туристів і відпочиваючих, на території санаторію «Лісова Пісня» та пансіонату «Шацьке озеро» мають бути велопарковки та пункти прокату велосипедів з наявністю не менше 15-20 велосипедів. Туристи можуть скористатися наступними маршрутами на 3-7 годин, а також 3-4 дні для ночівлі на будь-якій із заброньованих туристичних баз, туристичних готелів, санаторії «Лісова Пісня», готелі смт Шацька чи у приватному секторі.

У мережі туристичних маршрутів передбачається формування «Малого туристичного вело кола», загальна довжина якого не перевищує 53–58 км,

тривалістю 1–2 дні або 6–8 годин. Крім того, на території району передбачається формування і «Великого туристичного вело кола». Велике велоколо матиме протяжність 141- 147 км і долатимуть його туристи впродовж трьох–чотирьох днів.

Основні регіональні велосипедні маршрути [4].

Маршрут № 1 (загальна довжина близько 41 км, тривалість 4,5–5,5 год). Пролягатиме від турбази «Шацькі озера» через с. Підманове, с. Омеляне, понад оз. Люцимер, околицями Шацька, далі до берегів оз. Соминець, ур. Гряда, оз. Світязь, ур. Іллічівка, затоки Бужня з подальшим поверненням до турбази «Шацькі озера».

Маршрут № 2 (загальна довжина близько 28 км, тривалість 3,5–4,5 год). Пролягатиме від турбази «Шацькі озера» до гори Костюшко, далі по долині до берегів р. Західний Буг, де туристи ознайомлюються з басейновою екосистемою, далі – до с. Адамчуки, с. Грабове, с. Вільшанка з подальшим поверненням до турбази.

Маршрут № 3 (загальна довжина близько 35 км, тривалість 4,5–5 год). Пролягатиме від турбази «Шацькі озера» до затоки Бужня, оз. Климівське, с. Острів'я, берегів оз. Пулемецького та с. Пулемець, с. Залісся з подальшим поверненням до турбази.

Мале коло передбачає маршрут від прикордонного переходу від с. Адамчуки через с. Світязьські Смоляри, с. Світязь з поворотом до туристичної бази, далі затока Бужня, с. Залісся, с. Вільшанка, луки в долині Західного Бугу, с. Грабове, с. Адамчуки.

Велике коло передбачає маршрут від прикордонного переходу – с. Адамчуки – с. Світязьські Смоляри – с. Світязь – оз. Чорне Велике – ландшафтами сільського характеру до оз. Люцимер і північних околиць Шацька – гори Карасинець – с. Мельники – оз. Кримно та місцевого хутора – назад до оз. Пісочне – польовими та лісовими дорогами до оз. Мошне – польовими дорогами до оз. Луки – далі відвідати рибне господарство біля с. Піща – с. Хрипськ – до кордонів із Республікою Білорусь і до с. Красний Бір

та болотних комплексів ур. «Кошелеве». Далі лісовими стежками до с. Ростань, оз. Острівянське, с. Острів'я, береги оз. Пулемецького, с. Пульмо, оз. Світязь, невелика ділянка із зворотом та туристична база, затока Бужня, с. Залісся, с. Вільшанка, луки в долині Західного Бугу, с. Грабове, с. Адамчуки, перехід кордону [8].

Рис.3.1. Карта туристичних маршрутів

Тривалість туру складає 2 ночі / 3 дні. Категорія складності велотуру – І к.с. За два дні, які Ви проведете на цілющому повітрі Шацький національного природного парку, Ви підкорите на велосипеді близько 80 км: 1 день – до 41 км (маршрут №1), 2 день – до 28 або 35 км (маршрут № 2 або №3).

Для організації туру використовуються зручні, комфортабельні готелі, садиби зеленого туризму тощо розташовані в тихих озелених районах, бажано поблизу природних або штучних водойм.

Групу супроводжує 1 провідник-екскурсовод від туроператора.

Чисельність групи – 6 осіб, вік не менше 14 років, різний сімейний стан, розрахований на людей із середнім рівнем доходу. Цей тур не рекомендується людям із серцево-судинними захворюваннями.

Не менш цікавими є активні туристичні подорожі, що розробляються на території Національного природного парку «Прип'ять-Стохід». У парку існують необхідні умови для проведення таких видів велоподорожей:

одноденний велопохід без ночівель; «Похід вихідного дня»; багатоденний велопохід. Цікавою і змістовною мандрівкою може бути 5-денна велосипедна туристична подорож із можливим розділенням на 1-2 денні тури. Вона дає змогу помилуватись краєвидами, рослинним і тваринним світом заплав річок Прип'яті та Стоходу, познайомитись із традиційним побутом поліщуків, який є майже незмінним уже протягом багатьох десятиріч.

Також є значні потенційні можливості організації подорожей тривалістю 1-2 денні так і 5-10-денні мандрівки. Найкраще такі походи здійснювати із гідями, що підвищить безпеку учасників та дасть можливість найповніше ознайомитись із туристськими атракціями даного регіону.

Водний туризм — один з різновидів туризму, в основі якого подолання маршруту водною поверхнею. У парку є можливість розвивати річковий та озерний туризм. Розрізняють декілька підвидів водного туризму у парку: сплав по річках, вітрильний туризм (на озерах Біле та Люб'язь), каякінг, віндсерфінг. Серед багатьох засобів сплаву для водного туризму варто відзначити найпоширеніші, які можуть бути використані туристами у парку: водні лижі, водна дошка (на озерах); каяк, каное (одно-, двомісний засіб сплаву); катамаран звичайний на річках, а на озерах педальний (пляжний) катамаран (від 2 до 6 чоловік); байдарка (двомісне судно); надувні човни (від 1 і більше осіб), моточовни.

Для подорожей на байдарках у парку розроблені такі 2-х денні маршрути:

Маршрут №1. р. Прип'ять. Протяжність 30 км. с. Ветли – ур. Дубок (с. Люботин) – ночівля - с. Люб'язь.

Маршрут №2. р. Прип'ять. Протяжність близько 40 км. р. Цир (біля с. Цир) - р. Прип'ять - оз. Люб'язь - с. Люб'язь Ночівля - с. Люб'язь - оз. Люб'язь - с. Хоцунь - ур. Муравина - с. Сваловичі.

Маршрут №3. р. Стохід. Протяжність близько 46 км. с. Седлище - с. Любешівська Воля - с. Заріка - ночівля - смт. Любешів - ур. Попівка – с. Бучин – с. Сваловичі.

Маршрут №4. Каскад озер. с. Щитинь або с. Невір – с. Почапи - оз. Святе

- Ночівля- оз. Волянське – оз. Біле.

Маршрут №5. с. Люб'язь- оз. Люб'язь - с. Хоцунь - ур. Муравина - с. Сваловичі або смт. Любешів - ур. Попівка – с. Бучин – с. Сваловичі – Ночівля – бункери I світової війни - с. Млин - оз. Нобель.

Маршрут №6 р. Стохід-Прип'ять. Протяжність 46 км. смт. Любешів - ур. Попівка - с. Бучин - с. Сваловичі - Ночівля - (другий день 17 км. проти течії річки) ур. Муравина - с. Хоцунь - оз. Люб'язь - с. Люб'язь.

Опишемо один з можливих маршрутів комбінованого водного походу, який пропонується у парку.

Туристичний маршрут «*Чарівний світ Полісся*» – це подорож річкою Стохід, поліською “Амазонкою”. Маршрут починається від Любешівського парку проходить по річці Стохід до її впадання в річку Прип'ять. Досить цікавою зупинкою на цій ділянці маршруту є с. Бучин, тут можемо відвідати місцеву святиню – Бучинську церкву. Побудована вона була на місці видіння Божої Матері. Далі знаходиться незвичайне с. Сваловичі. Тут у далекому Поліссі ще можна зустріти хати криті очеретом. Сваловичі – унікальне село Волинського Полісся, де поряд із чудовою природою і прадавньою архітектурою поліщуків зберегли свою красу та неперевершеність, історичну цінність та культурну спадщину такі народні промисли, як лозоплетіння, вишивання, ткацтво. Можна сказати, що це не село, а музей. Під час Другої світової війни село повністю спалили нацисти, запідозривши тут перебування партизанів. Але воно відродилося у такому ж автентично-дерев'яному стилі, до якого звикли ще прадіди селян.

Далі маршрут піднімається по р. Прип'ять і закінчується на березі оз. Люб'язь. Заплановані зупинки по маршруту: парк у смт. Любешів, боброва хатка (7,5 км.), «Капустяна гора» (8,5 км.), урочище Попівка (0,5 км), с. Бучин (7 км), с. Сваловичі (5 км.), ур. Муравина (6 км.), оз. Люб'язь (11,5 км). Любителі історії перед маршрутом можуть ознайомитись із історико-культурними спорудами Любешова XVIII ст.: колегія піярів, кляштор та костел капуцинів, в'їзні ворота садиби-замку [20]. Загальна довжина

маршруту 46 км. На даному маршруті туристів постійно супроводжує спів птахів, яких тут є близько 208 видів. Вздовж маршруту можна побачити бобра, видру, качок, гусей, куликів, лелеку чорного, луня, змієда. [20].

Незважаючи на наявну запропоновану мережу розроблених маршрутів, їх втілення, особливо коли йде мова про організацію велосипедних подорожей, чи водних сплавів потребує значних зусиль. Особливо важливо є необхідно налагодити стабільну систему обслуговування і прокату велосипедів, засобів для організації сплавів тощо.

3.2. Проблеми та перспективи використання рекреаційного потенціалу регіону

Дослідження турпродуктів в галузі активного туризму, насамперед, на прикладі Шацького НПП та НПП «Прип'ять-Стохід» дозволило виділити деякі сильні та слабкі сторони розвитку основних видів активного туризму, що є найбільш перспективними на теренах області. Такі результати представлені у вигляді СВОТ-аналізу (див Табл. 3.1).

Таблиця 3.1

СВОТ-аналіз розвитку видів активного туризму Волинської області

СИЛЬНІ СТОРОНИ	СЛАБКІ СТОРОНИ
<i>Велосипедний туризм</i>	
<p>Наявність системи ґрунтових і автомобільних доріг, по яких можна рухатися на велосипеді. Достатня кількість джерел питної води. Привабливі краєвиди. Можливість поєднувати із пізнавальним, екологічним та іншими видами туризму.</p>	<p>Недостатня кількість туристської інфраструктури (обладнаних стоянок, місць для розкладання палаток, кемпінгових зон). Відсутність прокату велосипедів та іншого спорядження. Відсутність обладнаних велодоріжок.</p>
<i>Пішохідний туризм</i>	
<p>Висока прохідність території. Естетично привабливі ландшафти. Високий ступінь збереженості природних ландшафтів. Є можливість поєднання із різними видами рекреаційних занять (купання, збір грибів та ягід, спостереження за живою природою тощо).</p>	<p>Відсутність достатньої кількості маркованих маршрутів, обладнаних кемпінгових зон. Важкопрохідні заболочені ділянки не мають відповідного облаштування для їх перетину пішки. Утруднене орієнтування туристів на сильно залісненій місцевості.</p>

<i>Водний туризм</i>	
<p>Густі річкова мережа, великі за площею природні озера, які за своїми гідрологічними та морфометричними характеристиками придатні для різних видів водного туризму.</p> <p>Наявність добре продуманих маршрутів та спеціально підготовлених гідів у парку.</p> <p>Можливість оренди плавзасобів.</p> <p>Збереженість природи узбережжів, автентичність населених пунктів.</p> <p>Можливість проведення спортивних категорійних походів (до 2 класу складності), проведення змагань.</p>	<p>Відсутність інфраструктури на узбережжях, які би були спеціально орієнтовані на водний туризм.</p> <p>Наявність значної кількості заболочених і зарослих берегів, що обмежують вибір місць ночівлі.</p> <p>Значна розгалуженість рукавів, наприклад р. Стохід, що ускладнює орієнтування.</p> <p>Відсутність належної реклами таких водних послуг та продуманої цінової політики.</p>
МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ
<p>Збільшення уваги громадян та органів місцевого самоврядування до збереження і використання туристських ресурсів парку.</p> <p>Популяризація активного туризму, зростання екологічної культури населення та поширення здорового способу життя.</p> <p>Покращення збереженості історико-культурних пам'яток, що знаходяться на території парків.</p> <p>Зростання науково-дослідного потенціалу парку.</p> <p>Підвищення рівня кваліфікації гідів в сфері організації активних турів.</p> <p>Розробка, пропозиція та реалізація інвестиційних проектів щодо розбудови туристично-рекреаційної галузі.</p> <p>Розвиток транскордонного туристичного співробітництва Україна-Польща-Білорусь.</p> <p>Просування туристичного продукту України на міжнародному ринку.</p>	<p>Нестабільне фінансування діяльності парків.</p> <p>Перебування окремих територій парків у межах погранзони з Білоруссю, Польщею, що обмежує можливості розвитку масового туризму.</p> <p>Відсутність контролю за діяльністю туристів на території парку у зв'язку із обмеженістю контингенту працівників та низьким рівнем оплати їх праці.</p> <p>Погіршення соціально-економічної та геополітичної ситуації в країні, військова агресія зі сторони Білорусі.</p> <p>Виведення сфери охорони природи з поля пріоритетних інтересів розвитку держави.</p> <p>Дисбаланс екологічного стану через антропогенний вплив, природні катаклізми, кліматичні умови.</p> <p>Недосконалість і зміни законодавства.</p> <p>Неготовність місцевого населення прийняти зростаючий потік туристів.</p>

Крім окреслених в SWOT-аналізі сильних і слабких сторін, а також потенційних загроз на території Волинської області в туристичні галузі характерні і такі ключові проблеми, як:

1. Розв'язання проблем обміління озер, зокрема найбільшого озера регіону Світязь, що впливає не тільки на зменшення туристично-рекреаційного потенціалу, а може призвести до екологічної катастрофи в регіоні;

2. Подолання проблем диспропорції в розвитку туризму та втілення заходів з деконцентрації туристичного потоку в межах території і збільшення обсягів туристичного потоку поза межами основного туристичного сезону;
3. Використання сучасних технологій в просування туристичних продуктів, брендингу території та ін.

Для вирішення проблемних питань та посилення розвитку активного туризму в регіоні необхідно:

1. Посилити розвиток кадрового та науково-методичного забезпечення. Зокрема, вести підготовку гідів-провідників, що могли забезпечити якісний супровід груп в активних туристичних подорожах

2. Розвивати інфраструктуру та матеріально-технічну базу. Для активного туризму важливими заходами є облаштування туристичних маршрутів (пішохідних, велосипедних, водних), організація та благоустрій кемпінгових зон під встановлення наметових містечок.

3. Розробити і втілювати мережу нових туристичних маршрутів, які б забезпечували деконцентрацію туристичного потоку в межах області. GPS-прив'язка нових маршрутів, QR-кодування інформації про унікальні об'єкти на маршруті та ін.

4. Стимулювати розвиток зимових видів активного відпочинку, які б приваблювали туристів у зимовий період.

5. Сприяти розвитку малого підприємства у сфері організації відпочинку в селі, з нормативно-правовими актами, рекламно-інформаційним та організаційним супроводом органу виконавчої влади. Створити умови для повного заохочення всього населення регіону до участі у розвитку сільського туризму як високорентабельної складової туризму.

6. Промоція туристично-рекреаційного потенціалу для розвитку активного туризму, пригодницьких турів. Комплексна рекламна кампанія для туристичних і розважальних ресурсів і найкращих пропозицій туристичних

компаній. Створення позитивного іміджу на вітчизняному та міжнародному ринку туристичних послуг в галузі активного туризму.

7. Організація активних турів у відповідності до міжнародних стандартів безпеки.

Крім того, на території національних парків варто втілити заходи спрямовані на покращення туристсько-рекреаційної діяльності запропоновані в таблиці 3.2.

Висновки до розділу 3.

Аналіз туристичних продуктів у галузі активного туризму Волинської області показав, що основною зоною розвитку таких маршрутів є унікальні природні ландшафти території. Найбільш раціональною формою організації території, що дозволяє проводити активну туристичну діяльність із збереженням природних комплексів є національні парки. В межах регіону є три національних парки, а саме: Ківерцівський національний природний парк «Цуманська пуца», Прип'ятсько-Стохідський національний природний парк, Шацький національний природний парк. Кожний із національних парків має різний час заснування та історію свого розвитку. На їх території уже частково спланована мережа різноманітних пішохідних, велосипедних, водних маршрутів, проте для її повномасштабного втілення необхідно здійснити ряд важливих інфраструктурних заходів для забезпечення турів.

Позитивним наслідком у реалізації повномасштабного розвитку активного туризму на території національних парків є не тільки збільшення обсягів туристичних потоків, а й деконцентрація надмірного туристичного навантаження на деякі популярні рекреаційні зони.

Проведений СВОТ-аналіз дозволив виділити сильні та слабкі сторони в розвитку туризму в регіоні, а також потенційні можливості і загрози в розвитку сектору активного туризму.

Таблиця 3.2

Заходи по покращенню туристсько-рекреаційної діяльності
Національних природних парків області

Завдання	Заходи	Результати і показники
1. Створення механізмів регулювання туристсько-рекреаційної діяльності на території парку		
1.1. Розробка системи регулювання потоку відвідувачів парку шляхом взаємодії з туроператорами	Встановити партнерство з інформаційно-туристичними центрами.	Зростання аудиторії, серед якої поширена інформація про парк.
	Укласти угоди з турфірмами, які організують тури на території парку.	Упорядкування туристської діяльності парку.
1.2. Облаштування стійкої мережі туристських маршрутів різної спрямованості з подальшою їх сертифікацією	Упорядкувати і сертифікувати існуючі туристські маршрути.	Наявність паспортів туристських маршрутів.
	Облаштувати стоянки для наметових туристських таборів у найбільш популярних районах парку	Наявність місця для розміщення туристських наметових таборів, обладнаних навісами, кострищами, інформаційними стендам
2. Забезпечення доходів парку від туристсько-рекреаційної діяльності		
2.1. Формування та реалізація власного турпродукту	Вивчити нормативно-правову базу для отримання доходів від рекреаційної діяльності.	Виявлення додаткових резервів для отримання доходів від туристської діяльності.
	Розробити нові туристські продукти.	Зростання кількості туристських продуктів парку.
2.2. Просування турпродукту	Видати сучасні рекламні буклети про турпродукти парку.	Затребуваність буклетів про турпродукт парку.
	Використовувати власний сайт в цілях просування турпродуктів парку.	Зростання відвідуваності сайту
	Брати участь у туристичних ярмарках та інших подібних заходах.	Щорічно не менше ніж у 2 всеукраїнських і міжнародних
3. Врахування інтересів тургалузі регіону в організації туристсько-рекреаційної діяльності парку		
3.1. Інтеграція цільової програми з організації туризму на території парку в стратегію розвитку регіону.	Розробити план спільних дій усіх зацікавлених сторін щодо сталого розвитку парку.	Рекомендації включити у програму розвитку туризму у Волинській області та у програму сталого розвитку «Західна брама» сусідньої Рівненської області, у програму туристської співпраці транскордонного єврорегіону «Буг» (Польща-Білорусь-Україна).

Джерело: складено автором

ВИСНОВКИ

Загалом, за результатами виконаного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. У вітчизняній літературі немає остаточного визначення поняття «активного туризму». Досліджуючи позиції вчених можна стверджувати що активний туризм – це група різних видів і форм туризму, об'єднаних мотивацією заняття, характером маршруту – формою організації. До видів активного туризму належить: пішохідний, гірський, лижний, водний, велосипедний, кінний та ін. Основна відмінність між ними полягає в засобах пересування. До форм відносять походи, змагання, експедиції, екскурсії.

2. Методика дослідження туристично-рекреаційного потенціалу регіону для розвитку активного туризму повинна включати аналіз різноманітних його складових та чинників, що визначають даний потенціал. Першочерговим етапом є оцінка туристичної привабливості туристично-рекреаційних ресурсів території. Для дослідження сильних і слабких сторін розвитку туризму використовують СВОТ-аналіз.

3. Волинська область має значний природно-рекреаційний потенціал для розвитку активного туризму. В природньому відношенні більша частина території області відноситься до фізико-географічної області Волинського Полісся. Типовими для Волинського Полісся екосистемами є: озерні, лісові, болотні та лучні. Визначальною особливістю цієї території є зосередження на ній великої кількості озер, різних за своїми характеристиками та походженням, що утворюють одну з найбільших озерних систем Європи. Найбільшим озером регіону є Світязь, що має площу близько 2,6 тис. га та максимальну глибину 58,4 метри. Деякі менші площі водного дзеркала мають Пулемецьке, Луки, Острів'янське, Люб'язь та ін. Не менш важливе значення мають і річки. Найбільш придатні для організації водних сплавів є Прип'ять, Стир, Стохід. Регіон має добре розвинуті інші супутні до активного відпочинку види туризму, а саме: оздоровчий та санаторно-курортний туризм,

розвинутий в межах рекреаційних зон озер, а також на базі мінеральних вод та лікувальних грязей. Природно-рекреаційний потенціал родовищ мінеральних вод складає 572,53 тис. осіб/рік і використовується на 1,6 %. Природно-рекреаційний потенціал лікувальних грязей становить 258 760 тис. осіб/рік. Доповненням до природної складової важливим чинником розвитку активного туризму є і історико-культурна спадщина регіону та збережені національні традиції.

4. Розвиток туризму неможливий і без розвитку сучасної туристичної інфраструктури в регіоні. Найбільша концентрація засобів розміщення сконцентровані у зоні стаціонарної рекреації озер Світязь і Пісочне, де діє понад 60 баз відпочинку, 6 спортивно-оздоровчих та дитячих таборів, 7 стаціонарів наукових установ, а також санаторій "Лісова пісня" та пансіонат "Шацькі озера", які є найбільшими за місткістю закладами на території парку і можуть одночасно розмістити 600 і 700 осіб. Більшість туристичних закладів є не великими і розраховані на 30-70 осіб. В більшості районів області важливе місце серед засобів розміщення посідають і агросадиби. Проте, розвиток активного туризму тільки частково орієнтується на стаціонарні засоби розміщення. Більш актуальним є запровадження на території області облаштованих кемпінгів, що дають змогу розбивати наметові містечка. Окремі такі місця є тільки в межах національних парків, однак їх кількість в межах області недостатня, а рівень сервісу надзвичайно низький.

5. У Волинській області станом на 2020 рік спортивним та оздоровчим туризмом займалися близько 30 громадських організацій, що становить понад 1 відсоток від загальної кількості громадських організацій, що діють у цьому районі. До громадських організацій, які безпосередньо займаються спортивно-оздоровчим туризмом, належать: Волинська обласна федерація спортивного туризму, Волинська федерація туризму та спорту, Турклуб «Анамандрія», Луцький міський молодіжно-туристський клуб «Терра», Волинський обласний туристичний клуб «Ми», Дитяча громадська організація «Тур-клуб «Абрис», Спортивно-оздоровчий клуб «Ваші шанси», Молодіжний

спортивний клуб «Адреналін», Громадська організація «Туристичний клуб «Меридіан», Волинська молодіжна асоціація «Хорс та ін.

6. Оскільки розвиток видів активного туризму приурочений, насамперед до природних ландшафтів території, то найбільш актуальним є запровадження активних турів в межах національних парків області таких, як: Ківерцівський НПП «Цуманська пуца», НПП Прип'ять-Стохід, Шацький НПП. Такі території уже мають облаштовані окремі рекреаційні зони та заплановану систему туристичних маршрутів, що дозволяє здійснювати активні туристичні подорожі (особливо пішохідні, велосипедні та водні сплави) в поєднанні з прородоохоронною, екоосвітньою, науковою діяльністю.

7. Проведений SWOT-аналіз дозволив встановити, що на території області є сприятливі умови та високоатракційні природні об'єкти, у той час як потребує розбудови туристська інфраструктура. Перешкодою на шляху до активізації туристської діяльності є обмежене фінансування діяльності туристичної галузі, низька транспортна доступність окремих районів, прикордонне географічне положення, а також відсутність нормативно-правової бази щодо надання туристських послуг національними парками на комерційній основі.

8. Запропоновані в роботі заходи з розвитку активного туризму сприятимуть деконцентрації туристичного потоку та зменшать навантаження на найбільш популярні туристичні зони. Також розроблено та запропоновано низку заходів, які б сприяли більш рівномірному розподілу туристів на протязі всього року, сприяли просуванню туристичних продуктів парку за рахунок технологічних інновацій. Втілення даних заходів забезпечить стале природокористування в регіоні та сприятиме нарощуванню туристично-рекреаційного потенціалу території.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волинська ОФСТ. URL: <https://www.fstu.com.ua/struktura/regionalfst/volinska-ofst/>
2. Волинський санаторій «Лісова Пісня». URL: <https://lp.volyn.ua/>
3. Гаталяк О. М. Туристична інфраструктура Волинської області: сучасний стан, проблеми і перспективи розвитку . Вісник Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка. Серія : міжнародні відносини. 2012. Вип. 29, Ч. 1. С. 31-35
4. Гаталяк О. Особливості розвитку туризму в містах Волинської області. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2008. Вип. 24. С.59-63.
5. Головне управління статистики у Волинській області. URL: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>
6. Гулай Л. Д., Сукара Б.І. Характеристика природно-заповідного фонду Волинської області. Людина та довкілля. Проблеми неоекології, 2016. № 3–4(26). С. 62–68.
7. Грабовський Ю.А., Скалій О.В., Скалій Т.В. Спортивний туризм: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга.Богдан, 2009. 304 с.
8. Ґрунти Волинської області : монографія / М. Й. Шевчук, М. І. Зінчук, П. Й. Зінчук та ін. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 144 с. .
9. Єрко А., Савич К. Сучасний стан розвитку туристичної інфраструктури волинської області. Рекреаційна географія і туризм Наукові записки. №1. 2016. С.163-170.
10. Єрко А. Поняття спортивно-оздоровчого туризму та його характерні риси. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Географічні науки. 2013. № 6. С. 184-187.
11. Зузук Ф., Карпюк З., Колошко Л. Природно-рекреаційний потенціал Волинської області. Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-

ту ім. В. Гнатюка. Серія: Географія. Тернопіль : Тайп, 2010. Вип. 2 (28). С. 102-105.

12. Карпюк З. К., Фесюк В.О., Антипюк О.В. Природно-заповідний фонд Волинської області: альбом-каталог. Київ: ТОВ «ОК-ПОЛІГРАФ», 2018. 136 с.

13. Ковальчук І. П., Фесюк О.В., Павловська Т.С., Рудик О.В. Природно-заповідна мережа Волинської області: параметри сучасного стану, показники динаміки, картографічні моделі. Часопис картографії. 2013. № 6. С. 64–78.

14. Котик І.В. Розвиток активного туризму в Україні. Сучасні проблеми і перспективи економічної динаміки. 2019. С.172-173

15. Лажнік В. Й., Майстер А.А. Просторова диференціація господарської освоєності території Волинської області. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Географічні науки. 2011. № 9. – С. 57–67.

16. . Лабарткава В., Худоба В. Сучасний стан та перспективи розвитку активного туризму у Львівській області. Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України. 2021. С.315-322.

17. Луцький В. Сучасний стан і перспективи активного туризму в Українських Карпатах. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць. 2010. №4 (12). С.10-16

18. Мальська М., Паньків Н., Ховалко А. Історія розвитку туризму: навч. Посібник. Львів. 2016. С.117

19. Мельнійчук М., Уєвич С., Чернець В., Гладич Л., Безсмертнюк Т. Сучасний стан і перспективи розвитку туристичної та рекреаційної діяльності Волинської області. Наукові записки. 2013. № 2. –С. 15- 29

20. Національний природний парк «Прип'ять-Стохід»: офіційний сайт.

URL : <http://www.pripyat-stohid.com.ua/>

21. Олійник Я.Б., Єрко І.В. Суспільно-географічне дослідження туристичної інфраструктури Волинської області : монографія.Луцьк : Волин. обл. друк.», 2014. 164 с.
22. Олійник Я. Б., Єрко І.В. Суспільно-географічне дослідження туристичної інфраструктури Волинської області: монографія. Луцьк: Волинська обласна друкарня», 2014. 164 с.
23. Основні форми та види активного туризму. URL: http://vseproturizm.blogspot.com/2014/01/blog-post_8669.html
24. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. Одеса : ОНЕУ, 2016. 262 с.
25. Офіційний веб-сайт волинського молодіжного об'єднання «Хорс» URL: <http://vmo-hors.in.ua>. – 12.11.2016.
26. Павлюк С.І. Світовий та вітчизняний досвід організації активного туризму. Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics». №28. 2021. С.100-106. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10297/1/pavliuk.pdf>
27. Павлов В. І., Черчик Л.М. Рекреаційний комплекс Волині: теорія, практика, перспективи :монографія. Луцьк : Надстир'я, 1998. 122 с.
28. Природно-заповідний фонд Волинської області. URL: <http://eco.voladm.gov.ua/>
29. Петлін В. М., Фесюк В.О., Карпюк З.К. Регіональна екомережа Волинської області. Український географічний журнал. 2021. № 2. С. 31–41.
30. Павлов В. І. Рекреаційний комплекс Волині: теорія, практика, перспективи : монографія / В. І. Павлов, Л. М. Черчик. – Луцьк : Надстир'я, 1998. – 122 с.
31. Поняття та види спортивного туризму. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/shahova.htm
32. Рудєв І.М. Активний туризм: конспект лекцій для здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 242 «Туризм» освітньо-

професійної програми «Туризм» денної та заочної форм навчання. К.: НУХТ, 2020.– 105 с.

33. Спортивний туризм в світі. URL: https://knowledge.allbest.ru/sport/2c0a65635b3ad78a4d53b88421216d26_1.html

34. Сучасний екологічний стан та перспективи екологічно безпечного стійкого розвитку Волинської області: колективна монографія. / за ред. В. О. Фесюка. – К. : ТОВ «Підприємство «Ві Ен Ей», 2016. – 316 с. 21.

35. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. URL: <https://open.lutsk.ua/mistse/shidnoyevropejskyj-naczionalnyj-universytet-imeni-lesi-ukrayinky/>

36. Черчик Л. М. Формування ринкових відносин у рекреаційному природокористуванні : Монографія . Луцьк : ЛДТУ, 2006. 352 с.

37. Черчик Л. М., Коленда Н.В. Стратегічний потенціал рекреаційної системи регіону: теорія, методологія, оцінка : монографія. Луцьк : ЛНТУ, 2008. 224 с..

38. Черчик Л. М., Єрко І., Календа Н., Міщенко О. Сучасний стан розвитку туристично-рекреаційного комплексу Волинської області: монографія. Луцьк : Східноєвр. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. 154 с. 2.2 підпункт

39. Черчик Л. М., Міщенко О.В., Єрко І.В. Туристсько-рекреаційний комплекс Волинської області: передумови розвитку : Монографія. Частина 1. Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2014. 128 с

40. Чернецька С.А. Сучасні тенденції розвитку міжнародного туризму. Актуальные проблемы гостинично-туристического бизнеса и сервиса. 2012. С.85-88

41. Шандор Ф. Ф., Кляп М.П. Сучасні різновиди туризму : підручник. К. : Знання, 2013. 334 с

ДОДАТКИ

Морфометричні показники Шацьких озер

№ п/п	Назва озера	Площа водного дзеркала, га	Довжина, м	Ширина, м	Глибина, м		Об'єм води, млн. м ³	ВНРМ, м
					макс.	сер.		
1.	Світязь	2622,0	9225	4000	58,4	6,9	180,8	163,2
2.	Пулемецьке	1568,0	6125	3375	19,2	4,1	64,3	162,7
3.	Луки	673,2	5950	1400	3,2	2,1	14,1	161,8
4.	Перемут	142,0	1800	1300	6,7	2,2	3,2	161,8
5.	Острів'янське	255,0	2250	1450	3,8	2,3	5,9	162,6
6.	Пісочне	187,0	1750	1450	16,2	6,9	13,0	162,2
7.	Чорне Мале	31,0	875	575	2,5	1,2	0,4	162,3
8.	Соминець	43,0	1175	525	2,8	1,7	0,7	163,0
9.	Мошне	36,0	800	600	3,0	2,0	0,7	160,7
10.	Климівське	29,0	850	450	3,0	1,5	0,4	162,4
11.	Линовець	9,0	450	325	3,7	1,6	0,2	163,3
12.	Звединка	3,8	225	225	3,7	1,6	0,2	163,1
13.	Ритець	4,4	250	200	3,7	1,6	0,2	163,1
14.	Люцимер	430,0	3075	1875	11,0	4,4	19,5	164,7
15.	Кримно	147,0	2175	925	5,5	2,9	4,2	161,7
16.	Чорне Велике	83,0	1375	750	6,0	3,0	2,5	164,7
17.	Озерце	13,7	600	375	3,0	1,6	0,2	163,1
18.	Карасинець	15,0	550	375	1,8	1,1	0,2	163,2
19.	Довге	19,0	550	300	3,0	1,4	0,2	164,0
20.	Плотиччя	11,0	475	325	2,0	0,5	0,1	163,0
21.	Кругле	9,0	400	300	2,0	1,0	0,1	164,1
22.	Навраття	1,9	175	150	2,0	1,0	0,1	163,3
23.	Олешно	5,9	350	300	2,0	1,0	0,2	162,5
	ВСЬОГО:	6338,9						

Додаток А

Список жителів Любешівського району, які можуть надавати послуги зеленого сільського туризму

№ п/п	Населений пункт	Прізвище, ім'я господаря	Послуги які пропонуються	Кількість		Умови	Контакти
				кімнат	осіб		
1	с. Люб'язь (біля озера)	Швирид Володимир	Проживання, харчування, риболовля	4	2,3,4	Душ, туалет в будинку	0502882367
2	с. Люб'язь (біля озера)	Іванісік Валентина	Проживання, харчування, риболовля	2	2,4	Душ, туалет в будинку	0509841243
3	с. Люб'язь 1 км від озера	Кушнерик Віра	Проживання (весь будинок)	2	4,4	Туалет на вулиці	0979744433
4	с. Люб'язь (біля озера)	Павлючик Ніна	Проживання, харчування, риболовля	1	4	Ванна, туалет на вулиці	0986088059
5	с. Люб'язь (біля озера)	Круковець Марія	Проживання, харчування, риболовля	1	4	Туалет на вулиці	0669047625
6	с. Люб'язь (2 км від озера)	Люсик Марія	Проживання (весь будинок)	2	2,4	Туалет на вулиці	0997279208
7.	с. Люб'язь (біля озера)	Покарчик Людмила	Проживання, харчування, риболовля	2	2,3	Ванна, туалет на вулиці	0988337004
8	с. Люб'язь (біля озера)	Олішкевич Віктор	Проживання, харчування, риболовля	1	4	Душ, туалет в будинку	0662830431
9.	с. Люботинь	Касянчук Лідія	Проживання, харчування	1	5	Туалет на вулиці	0967193611
10	с. Люботинь	Симонович Євгенія	Проживання, харчування	1	4	Туалет на вулиці	0978989808 0993634005
11	с. Ветли	Качула Світлана	Проживання, харчування	1	5	Душ	0973701354
12.	с. Ветли	Павлік Віталій	Проживання, харчування	1	3	Ванна, туалет в	0673325378

№ п/п	Населений пункт	Прізвище, ім'я господаря	Послуги які пропонуються	Кількість		Умови	Контакти
				кімнат	осіб		
						будинку	
13.	с. Ветли	Дишко Михайло	Проживання, харчування , кінний маршрут	2	3,3	Ванна, туалет в будинку	0989368740
14	с. Ветли	Петелько Сергій	Проживання, харчування , кінний маршрут	2	3,3	Ванна, туалет в будинку	0966501355
15.	с. Ветли	Беденюк Роман	Проживання, харчування , кінний маршрут	2	3,3	Ванна, туалет в будинку	0986665217
16.	с. Ветли	Лінік Валентин	Проживання, харчування , кінний маршрут	2	3,3	Ванна, туалет в будинку	0973242608
17	с. Ветли	Таранович Олександр	Проживання, харчування , кінний маршрут	2	3,3	Ванна, туалет в будинку	0961180855
18	с. Березна Воля	Бондар Геннадій	Проживання, харчування.	2	3,3	Душ, ванна, туалет в будинку	(03362) 9-56-19
19.	с. Березна Воля	Смоляк Іван	Проживання, харчування, кінні екскурсії	2	3,3	Душ, ванна, туалет в будинку	(03362) 9-56-31
20.	с. Березна Воля	Смоляк Анатолій	Проживання, харчування, екскурсії до лісу на возі	1	4	Душ, ванна, туалет в будинку	
21.	с. Березна Воля	Зіміч Любов	Проживання, харчування, вечори в народному стилі	1	4	Руська баня, душ, туалет на вулиці	(03362) 9-56-45
22	с. Березна Воля	Занько Василь	Проживання, харчування, походи в ліс до озера, кінні екскурсії	2	2,3	Душ, ванна, туалет в будинку	
23.	с. Бихів	Андрусик Степан	Проживання без господарів, харчування, кінні екскурсії до лісу, озера, (діє міні- музей	2	4,4	Душ, ванна, холодна та гаряча вода, туалет на вулиці	(03362) 9-46-80

№ п/п	Населений пункт	Прізвище, ім'я господаря	Послуги які пропонуються	Кількість		Умови	Контакти
				кімнат	осіб		
			народних ремесел)				
24.	с. Бихів	Литвинчук Володимир	Проживання, харчування, виїзди на озеро Люб'язь (риболовля, збирання грибів)	2	3,3	Душ, ванна, туалет на вулиці	0989952455
25.	с. Рудка	Хомич Ольга	Проживання, харчування, екскурсії до озера Шині	2	4,4	Ванна, туалет на вулиці	0990293465
26.	сmt. Любешів	Жилко Олександр	Проживання, харчування, виїзди на озеро Люб'язь (риболовля, збирання грибів)	1	4	Душ, ванна, туалет в будинку	0969606488
27.	сmt. Любешів	Горщар Анатолій	Проживання, харчування, риболовля	2	3,3	Душ, ванна, туалет в будинку	0971422640
28.	сmt. Любешів	Ріпич Наталія	Проживання, харчування	2	3,3	Душ, туалет в будинку	(03362) 2-23-30
29.	сmt. Любешів	Савчук Мирослава	Проживання, харчування	1	4	Душ, ванна, туалет в будинку	(03362) 2-19-91
30.	сmt. Любешів	Парчук Валентина	Проживання, харчування	1	4	Душ, ванна, , туалет в будинку	(03362) 2-22-01

Схема перспективного рекреаційного природокористування в межах Шацького національного природного парку (за Безручком Л.С.)

